

PHILOSOPHISK
ELEMENTAR-CURS.

AF

Johan Vilhelm Snellman.

FÖRSTA HÄFTET,

PSYCHOLOGI.

STOCKHOLM,
ZACHARIAS HEGGSTRÖM,
1837.

De två följande delarna, »Logik» och »Rättslära», utkom 1840.

9 PHILOSOPHISK ELEMENTAR-CURS. FÖRSTA HÄFTET, PSYCHOLOGI.

FÖRORD.

Ett förord till en bok af så ringa omfång, som den närvarande, vore knappt nödigt, om icke det skick, uti hvilket Philosophiens Elementer och förnämligast Psychologien allt hittills vid Läroverken föredragits, i så hög grad skulle försvåra öfvergången till en mer speculativ uppfattning af Andens natur och en härefter lämpad läromethod. 10

Det är nämligen en känd sak, och erkänd bristfällighet, att undervisningen, vid de publika läroverk, uti hvilka Svenska språket är undervisningsspråk, ännu i mer eller mindre grad alltför mycket afser ett blott minnes-vetande, med förbiseende af en deremot svarande begreppets och tankens utveckling. Detta förhållande har också redan framkallat ett förnyadt skrik emot de läroämnen, man vanligen ansett tillhöra den allmänna bildningen, till förmån för de så kallade Realia. Man har sålunda t. ex. velat uttränga studium af de gamla språken, för att i dessas ställe införa läroämnen, hvilka lättare finna sin tillämpning i det allmänna lifvet; men man har dervid förbisett det i all undervisning väsendtliga, nämligen den blifvande medborgarens uppfostran till sjelfständighet i tanke och handling, utan hvilken äfven den mest lämpliga kunskap skall förblifva utan tillämpning — ett begrafvet pund. 20

Om detta gäller öfriga kunskapsarter, måste det så mycket mer vara fallet med de filosofiska, der dessas studium bedrifves såsom en blott minneslexa. Ty man eger väl rätt, att i en tid, sådan som vår, för hvarje bildads egendom anse den insigt: att vetandet icke är ett gifvet innehåll, oberoende af den vetandes uppfattning, utan att *vetandet är sjelfva sättet och arten, hvarpå den vetande vet*, äfvensom att i synnerhet det filosofiska vetandet bör ega denna allt vetandes natur. Att, detta oakadt, psykologiens studium varit en blott minnesläsning, torde icke kunna nekas, äfvensom att detsamma ännu måste fortfara att vara ett sådant der, hvarest »Försök till en Lärobok i Psykologin, af L. M. Enberg» utgör ledtråden för så väl lärare som lärjungar. Det kunde vara orättvist att tadla Hr Enberg derföre, att han följt den gamla slentrianen; i synnerhet då hans lärobok eger alla de förtjenster, som af ett register, med åtföljande, dels empiriska och motsägande, dels godtyckliga och intetsägande definitioner, med rätta kunna begäras. Vi ega väl äfven på Svenska en öfversättning af Professor Sibbern's Psychologi; men förf. till närvarande bok öfverlemnar åt Hrr schollärares och sakkunniges bedömande, huru vida Hr Sibbern's diffusa samt i Schellingska maneret fritt raisonnerande och construerande arbete är en för den studerande ungdomen lämplig inledning till det filosofiska studium. 30 40

Förf. eger för många bevis på människans vanliga tröghet, att, äfven med insigt af det gamlas oduglighet, omfatta det nya, samt på hennes ofta rotfästade tro, att, hvad som hittills varit nog, också framdeles skall vara det, äfvensom han är alltför öfvertygad om sin förmågas ringhet, för att icke inse, huru man med och utan skäl skall finna sig befogad, att klaga öfver svårigheten att förstå och lära närvarande bok. Förf. har för dem, som klandra otydligheten i hans framställning, endast en uppmaning: att sjelfve göra saken bättre, men skall icke sakna ett svar till dem, hvilka anse sig böra tadla uppfattningens eller framställningens rigtighet. Visserligen erfordras för bokens begagnande, att läraren sjelf genomtänkt och genomträngt, hvad i densamma innehålles, samt till följe deraf eger för- 50

måga att närmare förklara och genom exempel upplysa detta innehåll. Likaså erfordras, att så väl lärare som lärjunge bortlagt den nog vulgair tron, att philosophien är den enda vetenskap, hvilken intet studium kräfver, för att inses och begripas, och således upphört att anse en philosophisk afhandling eller lärobok lika med en novell eller en tidningsartikel, som utan allsköns ansträngning kan slukas och smältas. Härtill kommer ännu en tredje fordran — kanske den svåraste! — hvilken, för uppfyllandet af den i första rummet anförda, förutsättes: att nämligen läraren *studerat* filosofi.

- 10 Dock, dessa fordringar äro tör hända redan för många. Det lilla salt, de innebära, må anses lika mycket vara af omständigheterna påkalladt, som för ett uttryck af förf:ns öfvertygelse om svårigheten att tillkämpa sin bok en plats såsom Lärobok. Dess titel af *Psychologi*, ehuru äfven omfattande en kort öfversigt af Anthropologien och Phænomenologien, är ett medgifvande åt tidpunkten för dess uppträdande, emedan väl benämningen: *Den Subjectiva Andens Philosophi*, vore alltför afskräckande. Den skall, om förf:ns bemödande lyckas, åtföljas af tvänne ytterligare häften, innefattande Logiken och Rättsläran.

- 20 Stockholm den 1 October 1837.

INLEDNING.

- Då vi söke finna en skilnad mellan Ande och Materie, erbjuder sig närmast den bestämning, att Anden eger Medvetande, Materien icke. Men sålunda utsträcket begreppet andelighet äfven till djuret. För att derföre ifrån djurets skilja mennisko-anden, plägar denna karakteriseras såsom förnuftig ande. Förnuftigheten har åter den dubbla betydelsen: att vara en blott förmåga, Förnuft *potentia*, eller en förnuftig tankens eller viljans handling, Förnuft *actu*. Sålunda säges förnuftet vara människans uteslutande tillhörighet, hvarigenom hon är människa, och fattas såsom sådant vara möjligheten af en förnuftig verksamhet; då deremot världshistorien, traditionen, är det verkliggjorda, manifesterade förnuftet. Det är också vanligt, att i förra afseendet fatta förnuftet såsom form, i det sednare såsom ett gifvet innehåll.

- Betrakte vi nu, hvad detta formela Förnuft, förnuftet såsom förmåga, innebär, så finne vi lätt, att detsamma är en abstraction från, ett uteslutande af, allt förnuftigt innehåll, af all bestämd förnuftig tanke och handling. Vi kunne, för det första, icke göra oss begrepp om, hvad förnuftet såsom förmåga är, utan att i vår tanke förutsätta det förnuftiga innehållet och, likasom genom att återgå ifrån denna förutsättning, bilda oss begreppet om ett förnuft, som vore möjligheten af detta innehåll, af förnuftigt Tänka och Handla. Det ligger således i begreppet af förnuft, såsom förmåga, begreppet om en förnuftig verld, ett existerande förnuftigt innehåll. För det andra visar erfarenheten, att människan är helt och hållet beroende af uppfostran och bildning, både i lekamligt och andeligt afseende, så att icke blott förmågan af bildning, utan fastmer bildningens nödvändighet för människan utgör det, hvarigenom hon skiljer sig från djuret. Sålunda leder äfven aktgifvandet på människans historiska utveckling till det antagande, att hennes Förnuft, såsom förmåga, förutsätter ett historiskt, människoslägtet genomgående, manifesteradt förnuft, ett förnuftigt innehåll.

Likaså kan detta förnuftiga innehåll, förnuftet *actu*, i sig betraktadt, fattas endast såsom yttring af en förnuftig förmåga; eller närmare: *allt*

förnuftigt vetande kan blott begripas såsom innehåll hos en *Vetande*, ett med förnuftets förmåga utrustadt väsende, och all förnuftig handling endast såsom product af en *Viljande*, af en förnuftig självbestämningsförmåga. Vidare finnes det förnuftiga innehållet, såsom tradition, historiskt vetande, i hvarje nu hos ett förnuftigt medvetande, likasom i detta afformadt. Det har betydelsen af bildning, endast genom att hafva utvecklat, utbildat en gifven förmåga; eller rättare, det är sjelfva denna förmåga, såsom utvecklad, manifesterad. Fattadt utom detta förhållande, är det förnuftiga innehållet sjelft endast en möjlighet af förnuftighet.

Benämnes nu Förnuftet *potentia*, förnuftet såsom förmåga (Form), *Subjectiv-Ande*; Förnuftet *actu*, tradition (det förnuftiga innehållet), *Objectiv-Ande*: så framgår för hvardera af dessa benämningar en dubbel betydelse. Hvardera kan nämligen fattas endast i ofvan antydda abstracta mening, såsom förmåga och manifesterad förnuftighet. Men hvardera har äfven en högre, *concret* betydelse: Subjectiviteten, den att vara ett sig verkliggörande förnuft, Process af förnuftigt Veta och Handla; objectiviteten den, att vara manifesterad, verklig förnuftighet, men en verklighet, hvilken är rörlig och lefvande utveckling af förnuftet *potentia*. Detta kan förtydligas genom uppmärksamhet derpå, att menniskoanden i hvarje Nu är ett, af tidsålderns bildning bestämdt, Veta och Handla, och tradition en fortgående, af hvarje tids uppfattning beroende, och genom denna sig utvecklande series, samt att hvarken den enskilda människan är ett *Jag*, genom att vara en bestämd totalitet af vetande och handling, eller tradition någonsin är ett gifvet, fulländadt Helt. Ty äfven en bestämd tids kultur kan icke sägas vara densamma för skilda efterlevande släkten, emedan den för en olika uppfattning i sjelfva verket är olika, är en Annan; och är derföre i sig en sig utvecklande, fortgående andens manifestation. Likaså är individens förnuftighet på olika bildningsgrader en annan, och dess förmåga håller jemna steg med dess innehåll af veta eller vana, *sed* att handla.

En vetenskap om människan såsom förnuftigt väsende måste således omfatta nämnda båda sidor. Den del deraf, som inskränker sig till den subjectiva sidan, bör icke fatta Förnuftet blott i dess abstracta betydelse, utan såsom en *Process af Veta och Vilja*, likväl med förbiseende af allt särskildt vetandets och viljandets innehåll. Denna vetenskap kan derföre icke betrakta menniskoanden såsom en complex af skilda förmågor, för hvilka densamma skulle utgöra ett substrat, utan måste anse hvarje sådan förmåga för en grad, ett moment, af denna process. Och likväl bör denna vetenskap icke vara en blott historisk framställning af den individuela människans utveckling; ty en sådan kan icke gifva allmängiltiga bestämmingar vid handen, utan blefve, emedan den är beroende af en mängd yttre omständigheter, en blott sammanställning af ofta motstridiga facta. Ehuru väl således hvarje moment i Andens utveckling kan vara en ståndpunkt, vid hvilken individens andeliga utveckling, för ett visst tidsmoment, är mer eller mindre bunden, så måste likväl hos skilda individer medvetandet af och intensiteten i hvarje ståndpunkts yttringar vara större eller mindre. Likaså kan, om dessa skilda momenter till hvarandra refereras såsom högre och lägre grader af andelig utveckling, äfven på den högsta utvecklingsgraden en lägre och den lägsta icke vara försvunnen; den lägre innehålles tvärtom uti den högre, och har först genom denna sin rätta betydelse. Så kan t. ex., om förnuftet fattas såsom medvetande af det öfversinnliga, dess ståndpunkt icke umbära det sinnliga medvetandets; ty, såsom det öfversinnliga för medvetandet framgår genom dess uppfattning i det sinnliga, så är förnuftet, såsom förmåga af det öfversinnliga, sjelfva denna öfvergång ifrån sinnligt till öfversinnligt, sjelfva den

act, hvari detta framträder, samt förutsätter således och innefattar det sinnliga medvetandet, ehuru endast såsom moment, utgångs- eller öfvergångspunkt. Detta innehåller äfven: att en lägre ståndpunkt, endast såsom i den högre upptagen och innehållen, har sin betydelse, och således i denna har sin grund; i sin sanning uppfattad, förutsätter densamma.

En sådan utredning af ett gifvet Begrepp är Eftertanke, och uti ett sådant eftertänkande består den filosofiska betraktelsen, *Philosophien*. Vetenskapen om den Subjectiva Anden utgör nu en filosofisk Disciplin, d. ä. en lära, som utvecklar begreppet Ande ifrån den omedelbarhet, uti hvilken densamma, såsom animalisk Själ, förefinnes, till den concretion, hvilken Anden såsom förnuftigt tänkande och viljande eger. Eller med andra ord: denna vetenskap är en utveckling af begreppet Subjectiv Ande från abstract till concret Subjectivitet. Den förutsätter således själfva Begreppet, notionen, *Ande*, sådan denna i Philosophiens System framgår. Såsom sådan är Anden *Frihet*, det absoluta: Jag är jag, uti hvilket anden kan abstrahera ifrån (ifrån sig utesluta) allt yttre och känna sitt sjelf. Detta Andens begrepp framgår ur släktbegreppet, såsom den högsta notion, hvartill den filosofiska betraktelsen af Naturen, Natur-Philosophien, leder. Ty Släktet är nödvändigtvis Individuum, och är icke slägte genom att vara totalitet af individer (sålunda skulle det aldrig existera såsom slägte, vore blott en större eller mindre samling af individer), utan Släktet *är*, genom att vara *hvarje* individ, och individen, genom att i sig vara det totala släktet. Individen förgås, och släktet består; men släktet består åter endast i individen. Denna släktets immanens i individen utgör dennas subjectivitet. Individen är derigenom den *fria* Allmänhet, som utgör släktet, och hvilken, såsom lefvande princip, fortgår uti individerna. Uppfattningen häraf: att individen icke *är* såsom abstract Enskildhet, utan såsom den fria, genom individerna fortgående Princip, hvilken utgör släktet, är en uppfattning af individen såsom af materien och Naturnödvändigheten (förgängelsen) oberoende Ande.

Då det säges, att en utveckling af Andens begrepp utgör vetenskapen om Anden, är derigenom äfven utsagdt, att den ofta förekommande behandling af vetenskapen om den Subjectiva Anden, hvilken blifvit kallad Empirisk (Erfarenhets-) Psychologi, är origtig. Denna uppfattar flera eller färre, i människans andeliga verksamhet sig företeende, facta och söker ordna dessa under vissa allmänna synpunkter. Men härigenom sker, att dels dessa allmännare bestämningar, dels de särskilda facta sinsemellan sakna allt samband och stå såsom isolerade förmågor, fallenheter o. s. v. Men likaså litet kan Erfarenheten umbäras, och det är endast fråga om att göra denna sann och sammanhängande. Då nu all erfarenhet är ett vetande, endast så vida den fixeras i bestämda tankar och notioner, så måste dessa notioners noggranna utredning vara det enda medel, hvarigenom deras betydelse och inbördes sammanhang kan inses. Tanken åter är Ord; ty genom förnuftet och dess yttring, språket, skiljer sig människan från djuret, och det outsägliga är det oförnuftiga. Utredningen af en notion, ett begrepp, är derföre utveckling af hvad Ordet innebär, och själfva denna utveckling är en utveckling i Ord. Den notion, som blifvit utvecklad, har sin betydelse i andra notioner, och dessa, ur den förra utvecklade, innehålla således densamma i hennes sanning (i hennes rätta betydelse), men bero derföre äfven själfva af sitt samband med denna notion. Genom ett sådant notionernas ömsesidiga sammanhang är så väl ordningen (*Methoden*) som innehållet af vetenskapen gifven, och endast en sådan utredning förtjenar namn af vetenskaplig.

Den del af vetenskapen om den Subjectiva Anden, som benämnes *Psychologi*, omfattar utvecklingen af Andens begrepp, såsom själfmed-

vetande och sig på sig hänförande Ande. Anden såsom Individuum är endast abstract Frihet, är den abstracta möjligheten att ifrån sig afskilja allt yttre, men är omedelbart bunden vid naturen genom sin kropp. Först såsom herre öfver och ett med denna, vaknar han till medvetande af en sig motsatt yttre värld och blir, genom att finna det sanna och bestående i denna yttre värld vara hans egna, förnuftiga bestämningar, medvetande af sig såsom fri, blir Sjelfmedvetande. Dessa tvänne momenter i Andens utveckling utgöra med Psychologien noga sammanhängande delar af vetenskapen om den Subjectiva Anden.

De utgöra skilda delar af vetenskapen om den Subjectiva Anden, under namn af: 10

Anthropologi, vetenskapen om den Subjectiva Anden såsom med en kropp förenad Sjal;

Phænomenologi, vetenskapen om den Subjectiva Anden såsom förhållande sig till ett gifvet Object, medvetande af en yttre värld;

Psychologien, den tredje hufvuddelen af vetenskapen om den Subjectiva Anden, betraktar densamma i förhållande till sig sjelf, såsom sjelf utgörande det gifna Objectets sanning.

Dessa definitioner och denna indelning äro blott anticiperade samt finna inom sjelfva vetenskapen sin bekräftelse och närmare utredning. 20

DEN SUBJECTIVA ANDEN.

FÖRSTA CAPITLET. OM DE STÅNDPUNKTER I DEN SUBJECTIVA ANDENS UTVECKLING, HVILKA FÖREGÅ DEN PSYCHOLOGISKA.

§. 1.

Andens allmännaste karakter är Frihet. Andens Begrepp innehåller derföre, att han kan draga sig tillbaka ifrån all bestämning (sinnliga intryck, bestämda föreställningar, begär o. s. v.), endast bero på sig. Men sjelfva detta Andens Begrepp förutsätter Anden såsom af bestämning bunden. Detta Begrepp är en *negation*, en förnekning utaf all nödvändig bestämning, allt beroende af ett annat, och förutsätter derföre detta andra såsom ofrihet, naturnödvändighet. Ut i Begreppet Ande innehållas sålunda begreppet om en ofri natur, hvilken icke i sig utan såsom Andens förutsättning har sin sanning. Det moment i Andens utveckling, uti hvilket densamma ännu icke är frigjord från denna naturnödvändighet, finnes derföre endast såsom lemnadt, föregår allt medvetande. Ut i detta moment är Anden *Sjal* i omedelbar förening med materien *Kroppen*, och i denna förening medvetslöst försunken. Den är såsom sådan föremål för *Anthropologien*. 30

Anm. Den i §. anförda definition på Anden: att den är frihet, möjlighet att draga sig tillbaka från allt utom sig varande och i denna abstraction hafva visshet om sig sjelf, finner i Philosophiens System sitt rättfärdigande. Här kan detta endast, utom hvad i afseende härå blifvit sagdt i Inledningen, åberopas såsom ett factum. Denna definition innehåller, närmare betraktad, endast den identiska satsen: att Anden är sig sjelf, Anden är Anden; men innefattar derigenom äfven, att Anden *icke är* ett Annat, och förutsätter således Detta Andra. Denna negativitet hos Andens Begrepp, som utgör Andens visshet om sig, förutsätter vidare notionen om en Andens försunkenhet i det Andra (i naturnödvändigheten), genom hvars upphäfvande Anden är frihet, visshet om sig, d. ä. om en Andens ståndpunkt, på hvilken den icke var denna *negation* af allt yttre. Denna i 50

§. gjorda deduction är blott analytisk, emedan den utgår ifrån Andens förutsatta begrepp. I Philosophiens System är denna Andens ståndpunkt omedelbart resultat. Ty individen, ehuru dess sanning är, att vara Slägtet (se Inledn.), är ett organiskt Individuum och såsom sådant en vid Naturnödvändigheten, materien, bunden, existerande manifestation af den fria Allmänhet, som utgör Slägtet. För öfrigt bör ihogkommas, hvad uti Inledningen blifvit sagdt om den vetenskapliga methoden, samt om nödvändigheten att fasthålla och för sig utveckla hvarje gifven notion; hvarföre äfven här, då Andens begrepp blifvit definieradt med Frihet, och detta ord förklaradt, endast hvad ordet (notionen) Frihet innebär, bör utredas.

I. Anthropologi. Vetenskap om den Subjectiva Anden såsom Själ.

§. 2.

Anden såsom Själ är omedelbart förenad med kroppen, naturlig *Menniska*, och genom denna med den yttre världen, Naturen, skiljer sig såsom Ande hvarken från den förra eller den sednare. I denna omedelbara enhet med Materien lefver Själens Naturens lif. Fostret lefver sålunda sym-
 20 pathiskt med modern, utan all sjelfständighet, mottager genom henne kroppsliga och andeliga intryck. Menniskan är vidare, hela lifvet igenom, mer eller mindre beroende af naturförhållanden, klimat, årstidernas omvexling o. s. v. Detta beroende minskas, i den mån hennes andeliga utveckling fortgår. Hit hörer äfven: den djuriska organismens omedvetna functioner, det inflytande, som en olika kroppsconstitution utöfvar på det andeliga; allt, genom deras omedvetenhet, dunkla och ännu till en stor del oupplösta gåtor. Denna Andens ståndpunkt kan lämpligast benämnas: a) *Instinctlifvets*.

Anm. Ehuru det är obestriddt, att Själssegenskaper, och således
 30 äfven själslyten, likasom i kroppsligt afseende slägttycke o. s. v., öfvergå från föräldrar till barn, besannande Skriftens ord, att fädrens missgerning straffas på barnen, så är det likväl en tom strid att söka afgöra, huru vida dessa egenheter äro medfödda eller härleda sig från lära och exempel, d. ä. från uppfostran. Ty, likasom man å ena sidan kan säga, att menniskan har *allt* medföddt, och att detta medfödda endast utvecklas och framträder, så kan å den andra sägas, att Intet är henne medföddt, utan allt genom uppfostran och bildning utifrån inplantadt. Erfarenheten visar, att genom en förnuftig ledning och bildning *hvarje* andelig oart kan utrotas, och be-
 40 greppet om menniskan såsom förnuftig innebär möjligheten af en sådan bildningens seger. Sjelfva begreppet Anlag betecknar, för sig fattadt, det ousägliga, och har betydelse endast såsom utveckladt anlag, sedan detta framträdt i bestämd handling. Hvad som med största skäl kunde anses vara medföddt, äro starkare eller svagare sinnliga drifter och begär. Men äfven det sinnliga begärets styrka beror helt och hållet af yttre omständigheter, af det motstånd, det röner, af vanan vid dess tillfredsställande, af människans uppfostran till lydnad och sjelfbeherrskning o. s. v. Huru dessa begär inverka på all andelig utveckling, ja, utgöra villkor för all förnuftighet, skall
 50 nedanföre visas. I afseende på utmärkta talenter i skön konst, har man i alla tider velat antaga ett slags andelig prædestination. Men, att ett gifvet förnuftigt Innehåll hos konstnären framträder mer eller mindre omedvetet, såsom Inspiration, är väl något helt annat, än en så kallad medfödd fallenhet. Ty äfven Vetandet, den vetenskapliga verksamheten, har sådana inspirationer, ljuspunkter.

Instinctlifvet är djurets ståndpunkt. Djuren lefva hela sitt lif sympathiskt med naturens, ega derföre aningar om inträffande naturphänomen, vädterskiften m. m. Äfven ser man, att vilda nationer, hos hvilka bildningen icke utträngt djuriskheten, i större eller mindre grad dela djurens naturliga ingifvelser. Men hos den bildade människan försvinna dessa sympathier mer och mer samt lemna rum för en förnuftig insigt i hennes eget och naturens väsende.

§. 3.

Instinctlifvet, uti hvilket människan är bunden, verkar hos henne såsom sinnliga drifter och begär, ehuru hon icke från dem skiljer sin andelighet och icke vet dem såsom sina. Dessas uppfyllande är henne likaså medvetslöst. Människan är sammanfattningen af sina genom den djuriska organismen gifna böjelser och drifter. Genom deras tillfredsställande står hon i contact med den yttre världen, men likaså utan att fatta sig vara från denna skild, eller densamma såsom för henne yttre. Hon är i hvarje nu en böjelse eller en känsla af tillfredsstäldt begär (ett intryck) och har i denna böjelse eller tillfredsställelse sin Individualitet. Hon lefver, i dessa vexlande bestämningar af begär och tillfredsställelse, olust och lust, den individuella b) *känslans dunkla lif*.

Anm. Den individualitet, människan på denna ståndpunkt eger, är icke en medveten Reflexion på sitt Jag, såsom ifrån den yttre världen skildt, utan endast den allmänhet, mångfald af bestämningar, hvilken för en yttre (vår) betraktelse utgör Andens begrepp såsom förening af kropp och själ. Denna ståndpunkt icke blott historiskt föregår allt medvetande (hos barnet), utan fortfar, likasom hvarje annat moment i Andens utveckling, att tillhöra densamma, ehuru icke mer såsom uteslutande, utan är i en mer utvecklad ståndpunkt upptagen såsom moment. Det är *vanan*, som låter människan fullfölja tankens och den fria viljans verk, utan att störas af dessa instinct-lifvets functioner. De försiggå henne omedvetet jemte de förra. Sådana functioner äro sömn och vaka, af hvilka den förra kan anses såsom en partiel återgång till det med naturens lif sympathiska instinct-lifvet, och uppvaknandet såsom i allmänhet Andens framgående till individualisation, till bestämning.

§. 4.

Känslan är den hos den naturligt bestämda individen medvetlös och tanklös vexlingen af intryck och begär. Känslan är medvetlös, ty den innehåller ingen skilnad mellan den kännande och det kända, mellan Subject och Object; den är tanklös, ty den innehåller icke det väsendtliga, förnuftiga, af intrycket, utan är detta i sin outredda, ourskiljbara helhet. Känslan är det uteslagna, ty endast tanken kan uttalas. Tankens bestämningar (ordet) uttrycka det allmänna i intrycket (hos föremålet); men känslan fattar detsamma i dess enskildhet, sammanhåller dess oändliga bestämningar i omedelbar enhet, är af begäret, intrycket, hel och hållen upptagen och i detsamma försänkt.

Anm. Alla tankens bestämningar äro allmänna. Då man utsäger, hvad det enskilda föremålet är, uttalar man endast en dess egen-skap, dess allmänna natur o. s. v. Så äro t. ex. bestämningarna: djur, fogel, dufva, allmänna släktbestämningar, och äfven kvalitativa bestämningar, såsom hvit, snövit o. s. v., uttrycka aldrig kvaliteten, sådan den hos ett enskildt föremål förefinnes. Likaså är förhållandet med hvarje enskildt intryck, begär o. s. v. Det innefattar en oändlighet af bestämningar och förhållanden, hvilka icke i ord kunna ut-

10 talas. Dessa uppfattar känslan omedelbart utan särskildt medvetande af desamma. Man kan väl derföre tala om känslans rikedom och fullhet, så vida den innehåller likasom fröet, till hvad tanken utvecklar; hvarföre det äfven heter: *Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu*. Men, att derföre göra känslan till domare öfver sanning och rätt, är att förneka människans värde såsom förnuftig. Då man säger, att hjertat lättare finner det rätta, än förståndet, så måste man billigtvis dermed förstå en genom öfvertygelse, genom tankens och viljans ansträngningar bildad känsla, hvilken såsom sådan rättare benämnes sedlighet, en insigt i och utöfning af det rätta, hvilken
 20 hos den tänkande och handlande blifvit sed. I likhet med hvad ofvan blifvit sagdt, återfinnes äfven känslans ståndpunkt på högre grader af andelig utveckling. Den utgör då hela Andens innehållsrika djup, uti hvilket allt dess vetande, all bildning, är likasom concentrerad, och ur hvilket detta vetande fritt framkallas såsom ett bestämdt Veta, bringas till medvetande. Så eger hvarje människa en summa af vetande, hvilken utgör hela dess andelighet, utan att detta vetande i hvarje nu är för Anden närvarande, särskildt finnes för dess medvetande. Mången kunskap hos människan kan t. ex. vara längre
 20 eller kortare tid alldeles glömd, ehuru den af henne verkligen eges och åter af en eller annan anledning framkallas. Känslans ståndpunkt finnes sålunda för medvetandet och tanken endast såsom lemnad. Ett ensidigt fasthållande af densamma är, uppå en högre ståndpunkt, en Andens sjuklighet och förekommer äfven ofta i sällskap med lekamlig svaghet, nedstämdhet eller öfverspänning.

§. 5.

30 Men Anden, hvilken såsom Individuum i hvarje Nu är en känsla, finner sig mångfaldigt bestämd, erinrar sig, vid förnyandet af en känsla, och vaknar till *Sjelfkänsla*. Han känner sig såsom sådan vara de vexlande bestämningarnas grund och botten, väl i hvarje nu en känsla, men vid denna icke bunden, utan äfven en annan känsla. Detta är en nödvändig utveckling af Andens begrepp; ty den af detta begrepp förutsatta försunkenhet i naturens lif, hvars negation sjelfva begreppet är (se §. 1), innehåller: att Anden lefver i en mångfald af gifna, nödvändiga bestämningar, och tillika i hvarje nu är en bestämning. Sjelfkänslan är således endast Andens moment af allmänhet, hvilket på denna ståndpunkt förefinnes såsom mångfald af bestämningar. Den är dess moment af Frihet, hvilket här framgår såsom frihet från, obundenhet af, hvarje enskild bestämning. Hvarje bestämning är försvinnande, ideel, och det blifvande är
 40 endast bestämningarnas idealitet, sjelfva vexlingen af bestämningar.

50 *Anm.* Om vi blicke tillbaka på det i Anm. till §. 1. anförda uttrycket för Andens abstracta begrepp: Anden är Anden, och inse, att detta affirmativa uttryck i sjelfva verket är en negation deraf, att Anden vore ett annat än sig sjelf, samt att derföre detta Andens Icke-Vara är en förutsättning, som i dess begrepp innehålles; så finne vi, att detta andra är en Andens förutsatta bestämning, då deremot Anden, såsom dess Negation (Andens identitet med sig), är bestämningarnas Idealitet. Ty uttrycket A är A innehåller endast, att A icke är ett Något (B, C, D), att A är det bestämningslösa. Men tillika är A en annan bestämning än B, nämligen den oändliga möjligheten af negerade bestämningar (icke C, icke D o. s. v.). Just denna oändliga möjlighet är äfven Sjelfkänslan. Den är sjelfva öfvergången ifrån en bestämning till en annan, den actus eller process, hvilken Anden är såsom naturligen bestämd.

§. 6.

Den dualism, som sålunda uppstår: att nämligen Anden skiljer sig uti Allmänhet, möjlighet af bestämningar, sjelfkänsla, och bestämda känslor, *en* bestämning, utgör en åtskilnad mellan Kropp och Själ. Ty Anden, såsom Själ, lefver genom sin förening med kroppen i samband med naturen, och alla känslor, hvilka han eger, yttra sig såsom bestämda känslor i någon kroppens del, antingen såsom ifrån det inre utgående begär, sinnlig drift, eller såsom utifrån mottaget intryck. Själen, såsom totalitet af känslor, dessas vexlande process, är kroppen såsom totalitet (i en känsla sammanträngd), och hvarje kroppsligen framträdande känsla är en manifestation af denna totalitet. Intryck utifrån skiljas ännu icke af Själen såsom yttre, utan äro, såsom kroppsliga Sensationer, i likhet med det sinnliga begäret, endast särskilda bestämningar, phænomeniska, försvinnande känslor, emot Själen, såsom förblifvande, bestående vexling.

10

Anm. Hvarje naturligt begär yttrar sig, och hvarje sinnligt intryck uppfattas i något af kroppens organer. Men Själen har icke dessa känslor såsom i det ifrågavarande organet närvarande, utan såsom Negativiteten i, negationen af, alla dessa särskilda organernas sensationer. Själen är icke vid någon af dem bunden, utan är endast känslan i allmänhet, utan att vara någon bestämd känsla, annorlunda än i ett bestämdt Nu. Hvarje bestämd känsla, uti hvilken Själen i ett Nu *är*, är derföre en negation af densamma, såsom fri allmänhet. Själen känner sig, i hvarje bestämd känsla, likasom fånglad och bunden, är icke Sjelfkänsla.

20

§. 7.

Häraf uppstår en omotsvarighet och motsats mellan denna Allmänhet och bestämningen. Själen, den fria vexlingen, totaliteten af bestämningar, är genom hvarje särskild bestämning bunden, ofri, desto starkare, ju starkare begäret eller intrycket är. Först genom *Vanan* afnötes, å ena sidan, intryckens skärpa, och Själen frigöres från sitt beroende af kroppen, af de särskilda bestämningarna, och, å andra sidan, mildras begärets häftighet, hvarigenom detta upphör att stå i strid med den allmänhet, totalitet af känslor, som utgör Själen. Sålunda blir denna med den kroppsliga bestämningen identisk, är total i hvarje bestämning, och kroppen får betydelsen, att endast vara ett uttryck för Själen, såsom dess herrskande och lifgivande princip. Den Subjectiva Anden uppå denna ståndpunkt är c) *Verklig Själ*.

30

Anm. Redan erfarenheten visar, att t. ex. barnet behöfver vana till att förrätta de enklaste kroppsliga functioner, t. ex. stå, gå o. s. v. Äfven på en mer utvecklad ståndpunkt fordras vana för Andens functioner, för iakttagelsen, tanken, sedlig handling o. s. v. Den består förnämligast deri, att menniskan icke låter sig störas af, för den ifrågavarande functionen, främmande intryck eller begär, utan förmår underordna dessa under sin förnuftiga verksamhet. Men också innefattas detta i det förutsatta begreppet Ande. Ty detta moment af Frihet och Allmänhet innebär, att Anden icke är vid en bestämning bunden, således den nödvändiga fortgången från bestämning till bestämning (från känsla till känsla). Denna fortgång är realisation, ett förverkligande af momentet af frihet såsom mångfald af bestämningar, af hvilken mångfald den enskilda bestämningen utgör en allt mindre del, ju större denna mångfald är. På en högre ståndpunkt visar sig denna det Allmännas seger öfver det enskilda sålunda, att tanken uppfattar den enskilda bestämningen under allmänna notioner och kategorier, fattar bestämningen såsom nyttig

40

50

eller skadlig, rätt eller orätt o. s. v., och sätter sig ett allmänt ändamål, för hvars realiserande hvarje enskild bestämning får stå tillbaka. Uppå denna ståndpunkt äro dessa bestämningar nu mer sinnliga begär och sinnliga intryck. Äfven de yttre sinnenas varseblifningar äro ursprungligen starkare; hvarje ny bild fångslar ögat, hvarje ny ton örat o. s. v., det är: Själens fångslas af en enda bestämning, förlorar sig i denna. Själens seger öfver kroppen består deri, att naturdrifterna, hunger, törst &c., genom att tillfredsställas, förlora i styrka. Ty hvarje begär kan endast genom ett förnufts dom underkastadt tillfredsställande besegras, men alstrar, då det våldsamt undertryckes, kropps- och själs-sjukdomar. Så försvagas äfven det yttre intrycket genom vanan. Menniskan häradas emot omvexlingen af klimat, väderlek o. s. v. Först då allt detta genom vanan gjorts mindre angripande och blott i ringa eller ingen grad upptager menniskan i hennes helhet, känner hon såsom sådan sin magt öfver dessa enskildheter, och derigenom sin magt såsom Ande, Sjal, öfver sig såsom kropp. Sålunda blir denna endast ett verktyg för och uttryck af den förra. Menniskan får alla sina lemmar i sitt våld, så att dessa lyda och utföra Själens befallningar, äfvensom kroppen antager ett af sinnelaget och bildningen beroende uttryck i anletsdrag, hållning o. s. v.; hit höra äfven uttrycken för sinnesrörelser, såsom blygselns rodnad, blekhet af fruktan, tårar af sorg, glädje m. m. Hos barnet ser man, huru för detsamma fordras öfning, för att ens rigta sin hand mot ett föremål, som det ser, och huru svårt det har att slita sin blick från ett föremål, hvarpå den händelsevis fallit. Äfvenså saknar barnets ansigte allt uttryck, hvarföre målare anse likheten svårast att träffa hos ett barn. Qvarhållandet vid känslans ståndpunkt är hos den utvecklade menniskan fånighet och förryckthet, då hon antingen fångslas af ett enda intryck eller beherrskas af ett begär, hvilket hon icke förmår underordna sin allmänna andeliga natur — har så kallade fixa idéer. Hvad förnuftet såsom eget förnuft är hos den utvecklade menniskan, är andras förnuft, uppfostran, för barnet, och denna bör derföre tidigt bestå deri, att lära barnet beherrska sig. Detta åstadkommes lättast derigenom, att man söker försvaga allt för starka intryck genom nya och stäcka våldsamheten i ett begär genom dess förnuftiga uppfyllande.

§. 8.

Själens, sålunda i kroppen verkliggjord, är verklig, existerande Sjal, och skiljer icke kroppen ifrån sig, såsom särskilda bestämningar, utan är i densamma total närvarande. Menniskan är väl underkastad naturbestämningar; men genom vanan stå dessa bestämningar icke mer i strid med Själens, såsom totalitet af bestämning, utan äro dess eget Vara, uti hvilka Själens lefver och är. Men, då åter bestämningarna äro gifna, förutsatta, och Själens, såsom ett med kroppen, icke skiljer dem ifrån sig såsom blott kroppsliga, fattar hon dem vara utifrån gifna, utom sig, såsom existerande, med sin kropp identisk Sjal. Hon sätter derföre bestämningarna utom sig, d. ä. utom denna kroppens och själens enhet, såsom en yttre Verld, till hvilken hon står i förhållande, och hvilken hon dels upptager i sitt inre, dels formar och bildar enligt sin inre natur. Anden är i förhållande till denna yttre verld *Medvetande* och såsom sådan föremål för Phænomenologien.

Anmärkning. Såsom bihang till denna afdelning är nödigt att känna det allmännaste af läran om människans kropp och dess särskilda delars func-

tioner. Det kroppsliga organ, som närmast framställer sambandet mellan Själ och kropp, är Nervsystemet. Dess centrum är Hjernan och Ryggmärgen, hvilka utgöra ett sammanhängande organ. Ifrån detta utgå nerverna i form af fina trådar till alla kroppsdelar. De anses vanligen dels såsom ledare för de yttre sinnesorganernas affectioner, hvilka genom nerverna meddelas hjernan, såsom det allmänna sensorium, dels såsom vehikler för viljan, hvilka väcka alla kroppens af viljan beroende functioner. Att dessa tvänne omständigheter genom nerverna förmedlas, finner man deraf, att med den totala frånvaron af en nerv eller dess læsion den kroppsdel, till hvilken nerven gått, upphör att af viljan bero, äfvensom ett sinnesorgan i slikt fall blir overksam, och dess affectioner omedvetna. Men, att med anledning här af anse hjernan eller någon punkt deraf för själens säte, vore en alltför materiel uppfattning af Själens natur, emedan denna väl bör fattas i kroppens hvarje del närvarande, ehuru, då den är kroppen i sin totalitet, genom ett afbrott i den organiska continuiteten, en kroppsdel kan upphöra att af densamma bero. Ty man kan väl säga, att Anden såsom medvetande är förkroppsligad i hjernan. Men Anden, såsom djur-själ, såsom det animala lifvet, yttrar sig af hjernan och nervsystemet oberoende, och dess functioner äro omedvetna och icke underkastade viljans bestämning. Man anser vanligen såsom det animala lifvets organ det så kallade gangliösa systemet, en väfnad af nervtrådar, hvilken omgifver de inre delarna, förnämligast i bröst- och bukcaviteten. Likaså tillkännagifva sig sinnesrörelser uti blods systemet och dess centralpunkt, hjertat, t. ex. glädje och sorg; vreden i lefvern och gall-secretionen o. s. v. Hvilket allt styrker det anförda, att Själén är verklig, så att säga, genom sin allestädes närvaro i kroppen, genom sitt förkroppsligande, eller kroppens förändeligande, så att hvarje kroppsligt organ endast har sin betydelse, genom att vara organ för Anden, ett uttryck af och verktyg för en Andelig verksamhet.

10

20

30

II. Phænomenologi. Vetenskap om den Subjectiva Anden såsom Medvetande.

§. 9.

Själén, hvilken i sin kroppslighet endast hänför sig på sig, är bestämningarnas existerande Idealitet, såsom ett *Jag*. Anden är sålunda visshet om sig såsom fritt *Jag*, negation af all bestämning; men bestämningen är likaså en Jaget's förutsättning, ett för Jaget Annat, en yttre verld af bestämningar. Jaget är *Jag* endast i förhållande till denna Verld, vet densamma, ehuru Jaget icke fattar detta vetande såsom *sitt*, utan anser, emedan det förutsätter denna verlds sjelfständighet såsom *utom* Jaget varande *Object*, sitt vetande vara Objectets egen natur, Objectets egna bestämningar, hvilka Jaget förefinner.

40

Anm. I och med detsamma människan fattar sig såsom ett existerande *Jag*, skiljer hon ifrån sig ett annat existerande, för sig yttre. Detta andra är totaliteten af bestämningar, emot hvilka hon fattar sig såsom det med sig identiska, förblifvande, under det bestämningarne vexla och förändras. Detta Andens förhållande till bestämningarna, såsom en yttre verld, kan endast fattas vara genom dess kroppslighet förmedladt. Det är endast genom sina yttre sinnen och kroppsliga sinnesorganer människan står i beröring med den yttre verlden. Men detta förutsätter äfven, att Anden vet sig i sin kroppslighet, vet denna såsom *sin*, samt sig i densamma manifesterad och totalt närvarande. Ty, då Medvetandet är Jagets vetande af

50

en yttre verld, och denna, såsom mångfald af bestämningar, af Jaget äfven vetes uti en mångfald af sinnliga varseblifvanden, så vore dessa varseblifvanden från hvarandra isolerade och utgjorde icke ett vetande, om ej Jaget visste sig såsom dessa skilda sensationers identitet, d. ä. vore verklig, i kroppen sig manifesterande, Själ. Här af inses, att Anden nödvändigt förutsätter sig såsom Själ, för att vara medvetande. Men tillika finnes, att den yttre verlden, och således Medvetandet, är en nödvändig förutsättning för Anden såsom Själ. Ty hvarje Andens bestämning (alla begär, intryck) sammanhänger med denna verld, och, ehuru omedvetet, förutsätter således Anden, såsom Själ, medvetandet såsom sin grund; eller med andra ord: begreppet Själ innefattar begreppet Medvetande. Historiskt finnes en bekräftelse på denna Andens utveckling hos barnet, hvilket, först då det redan länge urskiljt det ena föremålet från det andra, skiljer sitt Jag ifrån föremålen. För öfrigt bör den yttre verld, till hvilken Jaget förhåller sig, icke blott fattas såsom Natur, materiel verld, utan såsom totaliteten af människans vetande. Ty, äfven hvad som plägar benämnas öfversinnliga föremål, är för det individuela medvetandet ett Utom, och är detta, genom att af andra, kroppsligt från Jaget skilda, Jag vetas. Likasom det öfversinnliga af Individiden upptages i medvetandet utifrån, genom uppfostran och bildning, samt själfva dess notion innebär det sinnliga såsom sin förutsättning.

Benämningen af *Phænomenologi*, för vetenskapen om Anden såsom Medvetande, har sin grund deri: att Anden, betraktad såsom ett existerande Jag, i förhållande till andra Exsistenser, endast betraktas såsom en företeelse, ett *Phænomen*, i kedjan af Exsistenser, af den existerande verlden. Ty det medvetande Jaget är endast ett Medvetande, en försvinnande Exsistens, utom hvilken den existerande verlden i sig har sitt bestånd. Medvetandet är Anden såsom ändligt väsende. Dess ändlighet är själfva dess natur, att såsom Medvetande själf vara ett, för den yttre verlden, yttre Jag.

A. Medvetandet.

a) Det Sinnliga Medvetandet.

§. 10.

Medvetandet är nu Jagets vetande om en yttre verld, ett yttre Object. Denna verld är en verld af bestämningar. Men bestämningen, omedelbart fattad, är ännu icke en bestämning; ty den är en, endast genom att åtskiljas ifrån andra bestämningar. Jaget vet således bestämningen såsom det bestämningslösa, är endast visshet om bestämningen, icke ett bestämt Veta. Medvetandet, såsom sådant, är *Sinnligt Medvetande*. Dess föremål är ett, en enskildhet, men en obestämd enskildhet, och dess vetande är en känsla, uti hvilken Jaget har sitt Varande. Jaget är derföre, uti det Sinnliga Medvetandet, försunket i Objectet.

Anm. Den Subjectiva Anden är såsom Medvetande ett existerande Jag, hvilket ifrån sig skiljer andra exsistenser. Hvarje exsistens är en enskildhet, genom att skilja sig från alla andra, icke blott i detta nu, utan äfven i det förflutna och tillkommande existerande enskildheter, d. ä. genom oändliga Relationer i Tid och Rum. Ifrån hvar och en annan exsistens skiljer sig det enskilda genom en bestämning, en Qualitet. Det innefattar sålunda en oändlighet af Qualiteter, bestämningar. Utaf alla dessa bestämningar kan Jaget icke hafva ett särskildt Medvetande, och likväl fattar detsamma det enskilda såsom enskildt. Själfva Medvetandets notion, i Jagets förhållande till en bestämning såsom yttre Object, innebär omöjligheten af

att uppfatta denna ena bestämnings, det enskildas, oändliga Qualiteter, emedan bestämningen först i förhållande till andra bestämningar har dessa Qualiteter, men Jaget, i det omedelbara sinnliga Medvetandet, hänför sig till *blott en enda* bestämning. Detta Medvetande är derför ousägligt, den dunkla känslans Veta, ett Detta, Nu, Här. Jaget, såsom bestämningarnas Idealitet, är det bestämningslösa, och Objectet är likaså en bestämningslös bestämning. Uti det Sinnliga Medvetandet är derför Jaget försunket i Objectet, skiljer sig icke från Objectet. Detta Medvetande är sinnligt, ty det är det existerande, förkroppsligade Jagets omedelbara förhållande till den yttre världen. Exempel utgöra alla de yttre sinnenas sensationer, då dessa icke uppfattas under en bestämd föreställning, tanke o. s. v.

10

b) Det Föreställande Medvetandet.

§. 11.

Men Jaget är visshet om sig, såsom bestämningarnas Idealitet, och om mångfalden af bestämningar, såsom en för sig yttre värld. *Det fattar derför det Sinnliga Medvetandets Object såsom ett bestämdt föremål, såsom en Bestämning, ett Något, föreställer sig föremålet.* Men hvarje föreställning om föremålet uttrycker icke detsamma såsom enskildt föremål, utan är en allmän bestämning. Sjelfva Bestämningarne Detta, Nu, Här, hvilka skola beteckna det enskilda föremålet, äro allmänna, emedan hvarje enskildt föremål är ett Detta, hvarje punkt i Tiden ett Nu, och i Rummet ett Här. Likaså är hvarje Qualitet, under hvilken föremålet uppfattas, t. ex. Färg, Figur o. s. v. en allmän, flera föremål tillkommande bestämning.

20

Anm. Föreställning betecknar egentligen blott hvarje bestämning, hvilken Jaget vet vara *sin*. I denna betydelse förekommer denna notion äfven i Psychologien. I sjelfva verket äro här bestämningarne Jagets bestämningar, ehuru icke Jaget fattar dem såsom sådana, utan anser dem vara föremålets bestämningar, sjelfva Objectet. Sjelfva Objectet är för Medvetandet intet annat, än dessa bestämningar. Sådana bestämningar äro derför med Objectet sammanfallande notioner, såsom Färg, Figur, Hårdhet, Tyngd, Smak, Lukt o. s. v., allt bestämningar, hvilka tillkomma Sinnliga Föremål.

30

§. 12.

Då nu Jaget endast fattar Föremålet under en allmän notion, och detta är ett enskildt föremål, vet Jaget icke föremålet såsom enskildt, utan söker att genom nya bestämningar för sig fixera föremålet. Detta blir sålunda en *oändlig Serie af bestämningar*. Det är såsom enskildt alltid ett Något utom bestämningen. Detta utom är endast den tomma Negationen, af hvad föremålet är såsom Förestäldt. Det är det ousägliga, Oändliga, Icke-föreställda, i motsats mot föreställningen, såsom det ändliga. Men derigenom är äfven *det Oändliga* i sjelfva verket *ändligt, en bestämning*, i motsats mot öfriga bestämningar; ty *det Oändliga* förutsätter det ändliga och *har den bestämning att vara dettas Negation*. Det Sinnliga Medvetandets föremål innefattas derför uti Bestämningen och dess Negation, det Ändliga och det Oändliga, såsom en annan ändlig bestämning. *Båda förutsätta hvarandra* och äro endast öfvergående, försvinnande bestämningar. Jaget fattar derför föremålet i sin sanning vara ett för dessa vexlande bestämningar till Grunden liggande, Väsendligt Föremål.

40

50

Anm. Det enskilda föremålet är, hvad det är, genom att vara i oändlighet bestämdt (se anm. §. 10). Hvarje bestämning är allmän och utsäger icke, hvad det enskilda föremålet är. Så är t. ex. be-

stämningen Hvit en bestämning, som tillkommer en mångfald af föremål. Likaså äfven hvarje Nuance af det hvita. Äfven om föremålet betecknas såsom detta hvita, är denna bestämning otillräcklig, emedan alla hvita föremål äro Detta hvita. Dessutom är det enskilda föremålet i oändlighet delbart, och således i hvarje punkt en mångfald af hvitt. För hvarje sådan bestämning är föremålet för Medvetandet ett Annat föremål, och denna dess öfvergång ifrån Något till ett Annat är Oändlig. Denna oändlighet är alltid ett Utom för den gifna bestämningen, en Negation af denna. Men nu är hvarje bestämning bestämd af denna oändlighet; t. ex. en Nuance af det hvita är denna Nuance genom att skilja sig från alla öfriga oändliga Nuancer; det Hvita är Hvitt genom att skilja sig från all annan färg; Färgen är Färg genom att icke vara figur eller någon annan Qualitet o. s. v. *Oändligheten af bestämningar är således för hvarje bestämning förutsatt, innehålles i hvarje bestämning såsom dess definition, dess negativa kännemärke. Hvarje bestämning öfvergår i oändliga bestämningar, och hvarje bestämning är derföre ändlig, försvinnande. Föremålet blir sålunda aldrig, genom dessa bestämningar, för Medvetandet ett bestämdt Vetande, ett bestämdt föremål. Jaget fattar derföre föremålet såsom det bestående, Väsentliga, hvars natur icke i dessa ändliga och vexlande bestämningar kan uttalas.*

c) *Det Reflecterande Medvetandet.*

§. 13.

Det Reflecterande Medvetandet är en uppfattning af det i det enskilda föremålet Väsentliga, förblifvande, i förhållande hvartill det Föreställande Medvetandets bestämningar äro Oväsentliga, försvinnande. Föremålet fattas sålunda såsom de vexlande bestämningarnas Grund, Kraft, Orsak, Lag, Slägte o. s. v.; hvaremot dessa äro föremålet såsom vexlande Existens, verkning, yttre manifestation, Phænomen, Individuum o. s. v. Alla dessa Väsentliga bestämningar uttrycka icke den omedelbara Sinnliga Existensen, utan en förblifvande, likasom öfversinnlig verld, hvars manifestation den Sinnliga Existensen är. För vår betraktelse äro dessa bestämningar genom det Föreställande Medvetandet förmedlade; men i sig hafva de betydelsen af att vara det Ursprungliga, till grunden liggande, Omedelbara Objectet.

Anm. Det Reflecterande Medvetandet är i dubbel betydelse Reflexion. Ty det är å ena sidan en Medvetandets Reflexion på sig, såsom nedanför skall visas, och å den andra Föremålets Reflexion (återböjning) på sig, i sitt inre. Först såsom förmedlad bestämning framträder Tanken, den Tänkandes uppfattning, i motsats mot det omedelbara, gifna Objectet. Ty det föreställande Medvetandets bestämningar, färg, figur o. s. v. beteckna sinnliga Existenser, då deremot Reflexions-bestämningarne Grund, Kraft o. s. v. endast utmärka den Inre princip, hvilken i de sinnliga bestämningarna manifesterar sig.

§. 14.

Väsentet, de Väsentliga Bestämningarne, är sålunda det till Grunden liggande Omedelbara, hvilket för Medvetandet manifesterar sig i det föreställande Medvetandets vexlande och försvinnande bestämningar. De Väsentliga Bestämningarne äro Föremålet i dess sanning, hvaremot det Föreställande Medvetandets bestämningar äro det i föremålet Oväsentliga, skenbara. Dessa äro också emot de förra, såsom ursprungliga, omedelbara, det secundära och förmedlade. Men det Omedelbara är Omedel-

bart, genom att vara det för det förmedlade förutsatta, d. ä. det Omedelbara är endast genom att lemnas, genom öfvergången till det Förmedlade. *Det Omedelbara förutsätter således det Förmedlade och är af detta Förmedladt.* Likaså är det Förmedlade endast genom samma öfvergång, förutsätter således sig sjelft såsom det Omedelbara. Hvardera sidan är tillika Omedelbarhet och det Förmedlade. Men *det Förblifvande*, i denna det Omedelbaras och Förmedlades Identitet och öfvergång i hvarannat, är *sjelfva öfvergången från Omedelbarhet till Förmedladt*, hvilken så väl är det för båda förutsatta Omedelbara, som det i båda identiska, emedan hvardera Momentet inom sig är denna öfvergång från Omedelbarhet till Förmedladt. 10

Anm. Denna betraktelse, likasom det öfriga, förnämligast i denna öfversigt af Phænomenologien, upptager endast det allmänna af det Reflaterande Medvetandets natur. Det är klart, att, likasom öfvergången ifrån en Medvetandets ståndpunkt till en annan af sjelfva Medvetandets natur är bestämd, likaså hafva äfven både det Föreställande och det Reflaterande Medvetandets bestämningar ett inre, nödvändigt sammanhang. De böra derför icke fattas såsom utifrån och godtyckligt tagna exempel, utan såsom utgörande sjelfva Medvetandets utveckling. Såsom bekräftelse på den här antydda allmänna gången af denna utveckling, kunna de anförda bestämningarne likväl här upptagas omedelbart till betraktelse. Sålunda förete bestämningarne Grund och Följd, Inre och Yttre, Innehåll och Form, Orsak och Verkan samma beskaffenhet som det omedelbara och förmedlade. Grunden förutsätter Följden och är dennas Följd; det Inre är ett, för det Yttre, Yttre, är från detta skildt, utom detsamma; Orsaken är samma Innehåll som Verkan, och är först Orsak genom att i Verkan utgå; Innehållet är den för sig fattade Formen, och Formen är Innehållet, refererat till Innehållet o. s. v. 20

§. 15.

Den Öfvergång ifrån det Omedelbara till det Förmedlade, hvilken för det Reflaterande Medvetandet framgått såsom det sannt Omedelbara, det sanna Väsendet, är *Tanken, såsom Tänkandets process.* Denna är nu Jagets Object, men ett object, hvilket icke mer är ett för Jaget yttre föremål, utan är Jaget sjelft. Medvetandet är sålunda Sjelfmedvetande. 30

Anm. De bestämningar, hvilka uti Medvetandets utveckling utgöra Objectet, äro, såsom lätt finnes, och resultatet af denna utveckling utvisar, det tänkande Jagets egna positioner. Men denna utveckling innehåller äfven beviset derför, att det gifna Objectet i sjelfva verket endast är ett skenbart yttre, och i sig intet annat är, än dessa nämnda bestämningar. Ty på det Föreställande Medvetandets ståndpunkt framstår Objectet såsom det Oändliga, emot Tankens bestämning såsom det Ändliga. Men insigten deri, att denna Oändlighet äfvenledes är ändlig, utmärker på denna ståndpunkt, att Objectet är i tanken upptaget såsom ändligt, existerande Object. Deremot gör Medvetandet, såsom Reflaterande, Objectet till ett bestående, icke ändligt Object, hvilket endast manifesterar sig i det ändliga såsom Phænomen, försvinnande Object, men i sig är ett bestående, icke förgängligt, och såsom sådant för tankens bestämning oupphinneligt. Detta Object, det för Reflexionen Omedelbara, är den *Kantiska* Philosophiens *Ding-an-sich*. Objectet såsom för tanken ofattligt *Noumenon*. Detta Object är endast möjligheten att i bestämning utgå, det bestämda, ändliga såsom möjligt, ännu icke verkligt, existerande Object. Men Jaget, såsom tänkande, är sam- 40

ma möjlighet att i bestämning, bestämda Tankar utgå. Detta förutsatta Object är derföre Jaget såsom sin egen förutsättning. Denna uppfattning är den samma, som den i §. 14 anförda, och utvisar, att det yttre Objectet är yttre endast såsom en upphäffen förutsättning. Hvad helst som må anföras till bevis för Tankens oförmåga att uppfatta Objectet i dess sanning, finner sin vederläggning uti den anförda betraktelsen; ehuru denna, för en fullständig insigt, har behof af ett närmare genomförande, genom alla de bestämningar, under hvilka Objectet af Tanken uppfattas.

10

B. Sjelfmedvetandet.

a) Det Subjectiva Sjelfmedvetandet.

§. 16.

Sjelfmedvetandet är omedelbart Jagets Medvetande af sig såsom af allt yttre oberoende, såsom Frihet. Sjelfva den Process, hvilken det Reflecterande Medvetandet visat sig vara, är nu Object. Denna process är Tanken, såsom Actus, det Abstracta Jag, såsom Tänkande Subject. Emedan denna Process visat sig vara det Ursprungliga, det sannt Omedelbara, vet Jaget sig vara Frihet från all bestämning. Sjelfmedvetandets uttryck är det identiska Omdömet: Jag är Jag. Det är såsom sådant Abstract, Subjectivt Sjelfmedvetande.

20

Anm. Här framgår, i Andens utveckling, det Andens begrepp: att vara frihet från all bestämning, hvilket för oss varit en förutsättning, en anticipation. Men äfven här är detta Begrepp endast i sin Abstraction, såsom Jagets Subjectiva *visshet* om sin frihet. För Jaget objectiveradt, såsom ett bestämdt Veta, är detsamma i det förnuftiga Sjelfmedvetandet.

§. 17.

30

Uti den Process, hvilken Jaget såsom Object är, äro Medvetandets bestämningar, Omedelbarhet och det Förmedlade, *upphäfna* momenter. De äro *upphäfna i dubbel bemärkelse, emedan* Tanken såsom Actus är sjelfva förmedlings-processen, och således *dessas momenter i densamma innehållas*, samt emedan hvartera momentet visat sig öfvergå i det andra, och således *båda äro försvinnande momenter*. Sjelfmedvetandet innehåller således Medvetandet såsom Moment och är a) *Vetande*. Jaget förutsätter såsom Vetande det sjelfständiga Yttre Objectet, men är sjelft Processen att upphäfva denna förutsättning, att i sig upptaga det Yttre Objectet. Emedan nu Sjelfmedvetandet innehåller Medvetandet, är Jaget såsom Sjelfmedvetande hänfördt till det Yttre Objectet, men till detta såsom ett upphäffet Yttre, såsom en tom förutsättning. Det Sjelfmedvetande Jaget är vidare visshet om sig såsom af det Yttre Objectet oberoende, och förhåller sig derföre till detta såsom till det sjelflösa, osjelfständiga och ofria. Sjelfmedvetandet är sålunda b) *Viljande*.

40

Anm. Sjelfmedvetandet såsom Vetande är Medvetandets föregående ståndpunkter, betraktade såsom det fria Jagets Vetande. Det är likasom en återblick på dessa och en uppfattning af den betydelse, de uppå Sjelfmedvetandets ståndpunkt ega. Ty för Medvetandet är bestämningen Objectets egen, och Medvetandets öfvergångar äro förändringar hos Objectet. Ifrån Sjelfmedvetandets ståndpunkt betraktade, äro dessa bestämningar åter Jagets uppfattning af Objectet. Hvarje Medvetande är äfven ett Sjelfmedvetande; men Jaget vet sig, såsom blott Medvetande, endast i föremålet, har icke fattat sig såsom det Ursprungliga, föremålet bestämmande och uppfattande. Tankens process såsom Vetande är å ena sidan en

50

uppfattning af det omedelbara Objectet, å den andra det Abstracta Subjectets, den Tänkandes, utgående i bestämda Tankar. I båda hänseenden är detta en öfvergång, från det Omedelbara till det Förmedlade. Men så väl Subjectet som Objectet, för sig fattadt, är det bestämningslösa, negation af all bestämning, förutsätter således den bestämda Tanken och är af denna förmedladt.

Sjelfmedvetandet, såsom Viljande, är det Subjectiva Sjelfmedvetandet såsom Resultat af Medvetandets föregående utveckling. Ty genom denna är Objectet, såsom förutsatt Yttre Object, upphävet, och Sjelfmedvetandets Object är Jaget sjelft, sjelfva Subjectet. 10
Då likväl Jaget såsom Object är en Negation af det Yttre Objectet, förutsätter detta, så hänför sig Sjelfmedvetandet äfven såsom Viljande till det Yttre Objectet, men är tillika visshet om det Yttre Objectets nullitet, vet, att detta icke i sig har någon sanning.

b) Frihet och Nödvändighet.

§. 18.

Sjelfmedvetandet, såsom Viljande, förutsätter det Yttre Objectet såsom det sjelflösa och ofria, och förhåller sig till detta bestämmande, objectiverar i detsamma sin Frihet. Men 1:o derigenom utgår Jaget i en verld af 20
bestämningar, uti hvilken dess ändamål och afsigter kunna realiseras eller icke. Ty Jaget är visshet om det Yttre Objectets ofrihet, och *Jagets bestämningar* af det Yttre Objectet äro derföre äfven *ofria*, underkastade en ny bestämning. 2:o Vet Jaget likväl bestämningen af det Yttre Objectet vara *Jagets fria handling* och dess följder. Jaget visar derföre såsom Viljande, å ena sidan, sin magt öfver det Yttre Objectet; men å andra sidan äro sjelfva Jagets bestämningar, såsom i det Yttre Objectet utgångna, ofria, likasom detta Object. Resultatet af denna Process är derföre Jagets vetande om det Yttre Objectets ofrihet öfver hufvud, för allt Sjelfmedvetande, ehuru det Subjectiva Sjelfmedvetandets bestämningar äfvenså 30
äro af detta allmänna Sjelfmedvetande beroende.

Anm. Först, då Jaget i den yttre verlden, i ord eller handling, manifesterar sitt Jag, har detsamma tillvaro för andra Jag och kan af dessa lida intrång i sin Subjectiva Frihet. Såsom Abstract Subject, det bestämningslösa Jag, har menniskan tillvaro endast för sig sjelf. Men såsom sådan är hon icke ett existerande Jag, är motsatsen af Subjectivitet, emedan *hvarje* Subject är samma bestämningslösa Jag, Negation af all bestämning. Det ena tänkande Individuum är i denna Abstraction, hvad det andra är, är den blotta 40
möjligheten att framgå uti Individualitet och bestämning. Menniskans Individualitet och Personlighet förutsätter således, att hon i den yttre verlden, för andra Individer, manifesterat sig och derigenom skiljt sig ifrån dem såsom *ett* Subject, *ett* individuellt Sjelfmedvetande. Men derigenom har hon i och med detsamma uppofrat sitt Subjectiva beroende på sig. Ty hennes bestämningar äro, sedan de utgått i handling, icke mer i hennes våld, utan tillhöra den ofria, yttre verlden och dess tillfälligheter. Då nu likväl Jaget, såsom Sjelfmedvetande, är visshet om det Yttre Objectets osjelfständighet, kan menniskan icke anse sina handlingar såsom en lek för 50
naturnödvändigheten, emedan deras följder åter äro öppna för ett Sjelfmedvetandes bestämning; utan hon fattar det yttre Objectet vara ofritt, för Sjelfmedvetandet i allmänhet, ehuru hennes Subjectiva verksamhet är bunden af andra Individers göra och låta, såsom en för henne, Subjectivt, yttre Nödvändighet. Detta Jagets beroende af andra framträder historiskt såsom uppfostran och bildning, till

hvilken hörer, att menniskan i en passiv lydnad uppoffrar sin Subjectiva vilja, och sålunda, enligt Skriftens ord, i Gudsfruktan söker vishetens begynnelse.

§. 19.

Härigenom finner Jaget sin *Subjectiva Frihet* i strid med *det allmänna Sjelfmedvetandet*, såsom det i motsats mot Jagets Subjectivitet *Nödvändiga*. Och, då likväl Jaget vet sin magt öfver det ofria Objectet, samt blott så vidt det i detta realiserat sin Frihet *vet* den samma, finner Jaget sin Frihet kunna
10 ega bestånd endast i öfverensstämmelse med det allmänna Sjelfmedvetandet. Jaget gör derföre, med uppoffrande af sin Subjectivitet, det allmänna Sjelfmedvetandet till sitt ändamål, är process att realisera detta, att upphäfva sin Subjectivitet och blifva *Objectivt Sjelfmedvetande*.

Anm. Frågan: hvarföre Jaget, endast såsom i den yttre världen Objectiveradt, vet sig vara Frihet, är i det föregående besvarad. Ty Sjelfmedvetandet innebär Jagets Negativitet i afseende på det förutsatta, yttre Objectet, d. ä. Jaget är Sjelfmedvetande endast såsom Negation af det Yttre Objectet, och är således, såsom Sjelfmedvetande, processen att negera detsamma såsom Yttre, bestämma
20 och fritt ombilda Objectet. Detta är också klart, genom det i anm. till föregående §. sagda. Ty det Subjectiva Sjelfmedvetandet är, såsom *fritt* Jag, endast på sig hänfördt Subject, den motsägelse, att i denna Abstraction icke vara Subject, utan endast dess allmänna möjlighet af Veta och Vilja, som utgör alla Subjecter.

Då Jaget finner sin abstracta frihet inskränkt af andra Jag's bestämningar, och tillika är *ett* Jag endast genom att i bestämning utgå, objectivera sig i en yttre verld, kan detta endast ske genom upphäfvandet af Jagets abstracta Subjectivitet. Jaget är, såsom Viljande, Subjectivt Sjelfmedvetande *Begär*; upphäfvandet af dess Subjectivitet är derföre ett kufvande af dess Subjectiva böjelser och begär, d.
30 ä. icke Begärets utrotande, utan dess böjande under det Allmänna Sjelfmedvetandet. Detta sker derigenom, att Begäret får ett allmänt och förnuftigt innehåll. Jaget förhåller sig derföre härvid såsom Tänkande, förnuftig Vilja, såsom Enhet af Vilja och Veta.

c) *Det Objectiva Sjelfmedvetandet.*

§. 20.

Det Objectiva Sjelfmedvetandet är endast ett *Ändamål*, till hvilket Jaget förhåller sig såsom *Medel*. Jaget är sträfvandet att i det Yttre Objectet
40 realisera sin Frihet såsom Objectiv, med det Allmänna Sjelfmedvetandet öfverensstämmande Frihet; men hvarje Jagets handling, bestämmande af det Yttre Objectet, är endast ett närmande, ett steg till denna Objectivitet, ett *Medel* för dess Realisation. Såsom alla Subjecter, alla Subjectiva Sjelfmedvetanden, är äfven det Objectiva Sjelfmedvetandet endast Oändlig Progress, från Medel till Medel. Men Jaget, såsom en grad af denna Objectivitet, ett *Medel*, förutsätter likaså en *Oändlighet* af denna grad *föregående grader*, af fortgång från Medel till Medel, förutsätter således såsom ett Sjelfmedvetande, likasom inom sig, samma Oändliga Progress, hvilken det Objectiva Sjelfmedvetandet är, såsom utom Jaget
50 varande Ändamål. Jaget, det Subjectiva Sjelfmedvetandet, är således, såsom en grad af det Objectiva Sjelfmedvetandet, såsom Medel för dettas Realisation, redan i sig det realiserade ändamålet. Sjelfmedvetandet såsom denna Enhet af Subjectivitet och Objectivitet är Förnuftigt Sjelfmedvetande, κατ' ἐξοχήν Förnuft.

Anm. Vetande och Viljande böra icke fattas såsom skiljda för-

mågor hos Jaget. Viljan är en Tankens Act, lika så väl som Vetandet. Ehuru nu Jaget här icke betraktas inom sig, utan i förhållande till det Yttre Objectet, framgår likväl redan på denna ståndpunkt Identiteten af Veta och Vilja. Ty Jagets Realisation af sin Frihet såsom Objectivt Sjelfmedvetande är en Realisation af Friheten, icke såsom omedelbart begär eller subjectivt godtycke, utan sådan den är såsom Förnuftig Frihet, Allmänt Förnuft. Denna Frihet är för Jaget Ändamål; det är: Jaget är inom sig, såsom afsigt, denna Objectivitet, men är såsom Process att i den Yttre världen förverkliga denna sin afsigt endast Öändlig Progress. Äfven Vetandet är sträfvande till denna Objectivitet och allmängiltighet, emedan Sanning är dess Ändamål, och Sanningen är sanning, endast så vida den är befriad från all Subjectivitet och godtycklighet, d. ä. så vida den är allmängiltig, ett för alla Subjecter nödvändigt och bindande Vetande. Men, såsom ett sådant Vetande, förhåller sig Subjectet icke till ett Yttre Object, utan till ett innehåll af Veta, som är dess eget, samt är icke Phænomeniskt Medvetande, utan Ande. Betraktelsen af detta Andens Vetande är föremål för, tillhör Psychologien. I förhållande till det Yttre Objectet är Jaget, endast såsom Viljande, såsom Objectet bestämmande, detta sträfvande till Objectivitet och Allmängiltighet. Insigten deri, att den förnuftiga värld, hvilken Jaget söker att Realisera, såsom sitt Ändamål, i sjelfva verket är Realiserad, är en Jagets *erinring* af sitt förhållande såsom Vetande. Det är en *erinring* deraf, att Jaget i sitt inre upptagit, upphäfvit, det gifna Objectet, och att således de bestämningar, hvilka Jaget i det Yttre Objectet söker att realisera, äro detta ur Objectet upptagna Innehåll. Men härvid bör äfven märkas: att Jaget i denna Process uppgifvit, likasom förtyttat sin Subjectivitet, sitt Godtycke, och att således detta Innehåll, endast såsom allmänt, förnuftigt, är en sann uppfattning af föremålet och likaså, endast då detsamma såsom detta förnuftiga innehåll i det Yttre Objectiveras, är sann Objectivitet, samma innehåll, som det Objectiva Sjelfmedvetandet såsom Ändamål.

10

20

30

C. Förnuftet.

§. 21.

Förnuftet är närmast Enhet af det Subjectiva och Objectiva Sjelfmedvetandet. Men det Objectiva Sjelfmedvetandet är Objectet öfver hufvud, emedan detta, såsom Object för Sjelfmedvetandet, är Allmänt Sjelfmedvetande. Förnuftet är derföre Enhet af Sjelfmedvetande och Medvetande, af Subjectivitet och Objectivitet. Den är sålunda ett Sjelfmedvetande, hvars bestämningar så väl äro Subjectets egna, fria Position, som bestämningar af Objectet i sin sanning. Då vidare Subjectet är den i kroppen existerande, verkliga Själen, och denna nu, såsom Sjelfmedvetande, är visshet om all Objectivitets enhet med dess bestämningar, är Förnuftet existerande Förnuft, Subjectiv Ande i sin sanning.

40

Anmärkning. Förnuftet är Förnuftigt Sjelfmedvetande. Enhet af det Subjectiva Sjelfmedvetandet, Jaget såsom fritt bestämmande, Viljande, och det Objectiva Sjelfmedvetandet, Objectet såsom allmänt, förnuftigt Object. Detta innebär 1:o, att Förnuftet, såsom Subjectivt Sjelfmedvetande, är ett existerande Individuum, i kroppen existerande Själ. Ty det Jag, för hvilket uppå Medvetandets ståndpunkt Objectet är ett Yttre Object, är det kroppsligt existerande Jaget. Då nu det Subjectiva Sjelfmedvetandet är Jaget på sig hänfördt, såsom Negation af det Yttre Objectet, är detta Sjelfmedvetande Jag den i kroppen existerande Själen, för

50

sig objectiverad såsom fritt, af den yttre världen oberoende Subject. 2:o Innehålles här: att *Förnuftet är all Objectivitet*. Ty det Objectiva Sjelfmedvetandet är det Yttre Objectet såsom förnuftigt Object. I det Subjectiva Sjelfmedvetandet är nämligen Jaget visshet om Objectets ofrihet, osjelfständighet i förhållande till Jagets bestämningar. Men, då Jaget såsom Viljande bestämmer det Yttre Objectet, öfvergå sjelfva dess fria bestämningar till samma ofrihet, som på Sjelfmedvetandets ståndpunkt är det Yttre Objectets karakter. Vissheten om Jagets magt öfver Objectet har likväl derigenom öfvergått i ett bestämdt Veta, emedan Jaget vet bestämningen vara sin fria handling; men tillika har Jaget, genom att utgå i Objectiviteten, gifvit sin frihet till spillo, emedan dess fria bestämningar nu äro öppna för andra Subjectiva Sjelfmedvetandens fria inverkan. Derigenom blir Objectet åter ett för Jaget Yttre Object, ehuru icke mer såsom omedelbart Object (ty såsom sådant är Objectet redan för det Subjectiva Sjelfmedvetandet upphäfvat), utan såsom af Sjelfmedvetandet öfver hufvud, af det allmänna Sjelfmedvetandet, bestämdt Object. 3:o Är således *Förnuftet*, såsom Enhet af det Subjectiva och Objectiva Sjelfmedvetandet, äfven *Enhet af Själ och Medvetande*. Det är Vetande och Viljande Individuum, och dess fria bestämningar äro Objectet i sin sanning, en Realisation, af hvad Subjectet *är*, men tillika en bestämning af Föremålet såsom förutsatt Yttre Föremål, en uppfattning af detta i dess sanning. Denna enhet af existerande Jag och Medvetande är det fria Subjectet, Subjectet κατ' ἐξοχήν.

ANDRA CAPITLET.

III. Psychologi. Vetenskapen om den Subjectiva Anden såsom Ande.

30

§. 22.

Psychologien är vetenskapen om den Subjectiva Anden såsom Ande. Anden är Identitet af Själ och Medvetande, men af båda i deras sanning; är således den i sin kroppslighet verkliggjorda, med denna identiska Själen, och ett Medvetande, hvilket icke förhåller sig till ett yttre föremål, utan är ett vetande af sig sjelft såsom enhet af Subjectivitet och Objectivitet. Ty uppå Medvetandets ståndpunkt är den förkroppsligade Själen det Subject, för hvilket Objectet är ett *yttre* Object, och framträder uti detta såsom omedelbar samt förmedlad bestämning, hvilka båda i Sjelfmedvetandet hafva sin sanning. Anden förhåller sig derföre hvarken såsom Själ till en kropp, eller såsom Medvetande till ett Object, utan till sig sjelf, sina egna bestämningar; och Psychologien betraktar endast Andens utveckling inom sig, emedan denne i sig är det förnuftiga, i sig har sitt innehåll och sitt ändamål.

40

Anm. Det föregående, Andens utveckling såsom Själ och Medvetande, kan betraktas endast såsom en utredning af den Subjectiva Andens begrepp, eller rättare: såsom Andens utveckling till sitt sanna begrepp, till Ande. Denna utredning är likasom en yttre, *vår*, betraktelse, vårt tänkande. Men redan i Sjelfmedvetandet öfvergår sjelfva denna betraktelse (tänkandet) till föremål för betraktelsen. Den är såsom föremål en värld af tankar, Objectiviteten; såsom betraktelse, betraktande, är den Subject (tänkandets actus). — Dessas enhet utgör det förnuftiga Sjelfmedvetandet, Anden i sin sanning, hvilken som sådan är föremål för Psychologien. Här fattas således Anden icke såsom föremål för en yttre betraktelse, utan

50

såsom Sjelfmedvetande, såsom föremål för sig, och såsom sådant sjelf utgörande en verld af förnuftiga bestämningar. Psychologien betraktar derföre Anden icke såsom en blott abstract möjlighet af tankar, begär, känslor o. s. v., såsom en blott Förmåga, utan såsom en lefvande verld af tankar, begär och känslor, såsom den existerande verkliga Anden.

Den ytliga, formela betraktelsen fattar Själén, Anden, det odödliga hos människan, såsom skilda förmågor: förstånd, förnuft, vilja m. m., men gör derigenom Anden till ett blott Substrat för, eller till en Samling, en Summa af dessa förmögenheter, hvilka sålunda i oändlighet kunna mångfaldigas, och hvilka man derföre godtyckligt uppradar bredvid och under hvarandra. Här böra deremot dessa förmågor fattas såsom momenter i Andens lif, icke blott såsom historiska ståndpunkter, utan sålunda, att Anden i hvarje nu förhåller sig både såsom Åskådande, Föreställande, Tänkande och Viljande. Vidare bör hvarje andlig förmåga icke fattas såsom en tom möjlighet, utan såsom lefvande Process; t. ex. förståndet icke såsom en blott abstract förmåga af tankar, utan såsom process af tänka, d. ä. såsom fortgång från tanke till tanke, såsom all tankens rikedom, en förnuftig tankens verld.

10

20

§. 23.

Anden finner sig således, såsom Förnuftigt Sjelfmedvetande, vara en förnuftig verld af bestämningar. Den är derföre fortgång i bestämningar, uti hvilka den uttrycker sin förnuftighet, d. ä. uttrycker bestämningen både såsom *sin*, sin egen Subjectiva position, och såsom *sann*, det sannt verkliga, objectiva. Ty det innehålles i Andens Begrepp, sådant det här framgått, att utom densamma ingen Objectivitet finnes, att den sjelf är all Objectivitet. Men denna Andens visshet om sig såsom all Objectivitet är en blott visshet, icke ett uttaladt och sålunda för Anden Objectivt Vetande. Nödvändigheten af Andens utveckling till denna Objectivitet ligger sålunda i dess begrepp; men sjelfva denna Objectivitet är ännu icke för Anden objectiv, icke uttalad och manifesterad. Anden, såsom ännu icke objectiverad, utan fortgång, utveckling till denna Objectivitet, är Subjectiv Ande. Psychologien är derföre en vetenskap om den Subjectiva Anden, då nämligen Begreppet Ande fattas i sin sanning.

30

Anm. Ehuru Andens begrepp, sådant det i Phänomenologien framgått, innehåller, att Anden är Subject-Object, d. ä. ett Subject, som i sig innefattar all Objectivitet, är det likväl icke uttryckt, hvad och hurudan Anden är, hvarken såsom Subject eller såsom Object. Hvad Anden såsom Subject är, utsäges nu i denna dess utveckling till Objectivitet, uti Psychologien. — Sjelfva Begreppet Subjectiv Ande är så vida anticiperad, att Anden är Subjectiv endast i motsats mot den Objectiva Anden; men deruti, att anden på denna ståndpunkt ännu icke är Objectiverad, ligger för oss den betydelse, att densamma är Subjectiv, det icke Objectiva. — För förtydligandet af det sagda torde vara tjenligt att historiskt nämna: att Anden såsom Objectiv Ande är, hvad som ofvan blifvit benämndt Objectivt Sjelfmedvetande, men detta såsom uttryckt, uttaladt, såsom Samhällslif, Stat, Historia, d. ä. den såsom det Rätta och Sanna sig förverkligande Anden.

40

50

§. 24.

Den Subjectiva Anden, såsom Andens utveckling till Objectivitet, förhåller sig i denna utveckling 1:o *Theoretiskt*; d. ä. gör den förnuftiga verld af

bestämningar, som han omedelbart är, till *sin* värld, genom att utveckla dessa bestämningar till en förnuftig form och sålunda i dem veta sig såsom förnuftigt och fritt Subject, Intelligens; samt 2:o *Praktiskt*, vet bestämningarna såsom sina, och är Sjelfbestämning, Fri Vilja, samt uttalar, yttar sig såsom sådan i en objectiv värld. Denna anticiperade indelning har i det följande, i sjelfva den Subjectiva Andens utveckling, sin ytterligare förklaring och bevisen för sin sanning.

1. Intelligensen, Den Vetande Anden.

10 A. Den Åskådande Intelligensen.

§. 25.

Uti den enhet af Subjectivitet och Objectivitet, hvilken Anden är såsom Förnuftigt Sjelfmedvetande, är all skilnad mellan Subject och Object upphäfven, och Anden är Subject, *Tänkande, genom att vara en värld af förnuftiga bestämningar*, Object. Det sednare (Objectet) är samma Process som det förra (Subjectet). Anden är derföre *försunken uti denna Process*, lefver uti bestämningarna och är i hvarje nu en bestämning, *Åskådning*.

20 *Anm.* Denna Omedelbarhetens ståndpunkt har ofvan förekommit såsom Känslans och det Sinnliga Medvetandets. Men Känslan, såsom den naturliga Själens, är dennas lif uti sina sinnliga begär och drifter eller blott sinnliga intryck. I det Sinnliga Medvetandet åter förhåller sig Jaget såsom Individuum till ett yttre Object, till en för sig yttre värld af bestämningar, och vet genom dessas outsäglighet sitt Jag endast såsom en enskildhet i denna yttre värld. Här åter är Intelligensen omedelbart en värld af bestämningar, hvilken icke är för Intelligensen yttre, utan utgör hela Intelligensens Vara. Åskådningens innehåll är derföre icke blott naturliga bestämningar, eller sinnliga intryck, utan i allmänhet all bestämning, allt vetande och
30 viljande. Det är det djup af föreställningar, känslor och begär, hvar af Intelligensen i hvarje nu utgöres, ehuru han i hvarje nu, än såsom Vetande, än såsom Viljande, är blott *en* af dessa föreställningar, *ett* af dessa begär. Men Intelligensen är äfven, såsom förnuftigt Tänkande och sedligt Viljande, likasom *utom* denna ena Tankens eller Viljans förnuftiga bestämning, en värld, dels af minnes-vetande, ord och namn, dels af inbildningskraftens bilder och dels af åskådningar, dunkla, outredda känslor. Men såsom omedelbar Intelligens, blott Åskådande, är Anden en Åskådning, en dunkel föreställning, känsla eller begär, allt med den bestämning, att i hvarje Nu veta en blott
40 enskildhet, vara en blott individuell föreställning o. s. v. Denna individualitet är likväl icke i sig bestämd Enskildhet, såsom den Subjectiva Anden sjelf, utan kan innefatta ett plus eller minus af bestämningar. Så är för åskådningen Universum likaså väl som hvarje stoftkorn, all Andlighet likaså väl som Subjectet, eller ett dettas tillfälliga begär, blott en enkel bestämning, en enskildhet.

§. 26.

Åskådningen är Individuel, enskild, en enkel, outredd sammanfattning af mångfaldiga bestämningar. Då Intelligensen nu är mångfald af Åskådningar, och vet sig vara denna mångfald, fortgång från bestämning till bestämning, fattar han dessa såsom ett Utom-hvart annat och närmast såsom ett Utom-hvart-annat i *Rummet*. Då Intelligensen åter vet sin egen Identitet i dessa Åskådningar, fattar han dem såsom utom hvarandra i *Tiden*.

Men i och med detsamma fattar Intelligensen dessa bestämningar så-

som *sina*. Intelligensen fixerar sålunda en bestämning, söker att uttala densamma, och upplöser den derigenom i en mångfald af bestämningar, hvilka äro dess egna (sjelf-)bestämningar — *Föreställningar*. Denna Intelligensens framgång ur Åskådning i bestämd föreställning är såsom *Actus Uppmärksamhet (Attentio)*.

Anm. Intelligensens öfvergång från åskådande till föreställande Intelligens har en motsvarighet uti Känslans öfvergång i Sjelfkänsla. Själen erinrar sig i känslans mångfald sitt Jag, såsom de vexlande känslornas gemensamma grund, såsom det i dessa med sig identiska Jaget. Anden åter är i sig Sjelfmedvetande, vet sig icke blott såsom samma Jag i all bestämning, utan äfven bestämningen såsom sin fria position, och dess erinring häraf är endast uttalandet af hvad Åskådningen är. Åskådningen är nämligen Individuel, en enskildhet, men innehåller i sig, då den uttalas, utsäges, en mångfald af bestämningar, bestämda föreställningar. Nödvändigheten af detta uttalande ligger i Andens begrepp, emedan Anden är förnuftigt Sjelfmedvetande, i sig är en Objectivitet af förnuftiga bestämningar och, för att *för-sig* blifva denna Objectivitet, utgår i ord och handling. Ty endast det uttalade är det förnuftiga. Öfvergången ifrån det Sinnliga Medvetandet till det Föreställande är ett utsägande, af hvad *Objectet* är. Här uttalar Intelligensen endast sig sjelf, sitt eget Inre.

10

20

B. Den Föreställande Intelligensen.

§. 27.

Intelligensen såsom Föreställande är ett Utomhvertannat af Bestämningar, hvilka den vet såsom sina bestämningar, och uti hvilka den är för sig objectiverad. Tidens och Rummets Utomhvertannat är derföre Intelligensens egna Tid och Rum, och dess Föreställningar äro Bilder.

Anm. Då föreställningen karakteriseras genom att vara Intelligensens *egen* bestämning, bör detta fattas sålunda: att äfven Åskådningarna äro Intelligensens egna bestämningar, ehuru Intelligensen uti dessa är försunken, så att de utgöra sjelfva Intelligensens omedelbara Vara; då deremot, vid sträfvandet att fixera Åskådningarna såsom från hvarandra skiljda, dessa öfvergå i en mångfald af bestämda föreställningar, ifrån hvilka Intelligensen skiljer sig såsom deras enhet, och hvilka sjelfva endast äro Intelligensens yttringar.

30

a) Den omedelbara Föreställningen.

§. 28.

Föreställningen såsom Bild är, hänförd till åskådningen, en allmän bestämning, en godtycklig förknippning af den mångfald af bestämningar, som i Åskådningen innefattas. Intelligensen subsumerar derföre Åskådningen under Bilden, såsom det i Åskådningen Allmänna. Hvad i Åskådningen finnes utom denna allmänhet, är Oändligheten af bestämningar, såsom den tomma Negationen af all bestämd Föreställning. För Intelligensen är Åskådningen endast Bild, bestämd Föreställning, och, då denna är Intelligensens egen production, är Intelligensen en verld af Bilder, såsom dess egna, fria skapelser, är Inbildningskraft.

40

Anm. Fordran på en uppfattning, af hvad Åskådningen innehåller, är fordran på utsägandet af det outsägliga, är densamma som fordran på utsägandet, af hvad Intelligensen är utom dessa gifna föreställningar, hvilka nu för densamma äro medvetna. Vi finne lätt, att den Oändlighet, Åskådningen innebär, fattad såsom Qualitativ eller Quantitativ Oändlighet, upphäfver sjelfva Åskådningen såsom

50

10 *en Åskådning, emedan till denna Oändlighet äfven måste höra det (de bestämningar), som utgör hvarje annan Åskådning. Fattad såsom oändlig möjlighet af bestämningar, är åter Åskådningen desamma, som sjelfva Intelligensen, hvilken likaså är denna oändliga möjlighet. Här erinrar sig Intelligensen i sig såsom denna möjlighet, emedan den är mångfald af föreställningar och således Negation af hvarje enskild föreställning. Att Föreställning nyttjas här generiskt, och äfven Bilden benämnes Föreställning, rättfärdigas af sjelfva ordets Etymologi, och såsom ett factum torde väl kunna anföras, att*
 10 *den enklaste och omedelbaraste föreställning om en sak är uppfattningen af dess bild, äfvensom att bilden är en Intelligensens fria förknippning af vissa, gifna bestämningar.*

b) Inbildningskraften.

§. 29.

Intelligensen, i sig erinrad såsom all Åskådningens rikedom, är en verld af Bilder, och är, såsom ur sitt inre framkallande dessa Bilder, 1) Reproductiv Inbildningskraft. Men, då Bilden är en förknippning af mångfaldiga bestämningar, och Bilderna tillhöra Intelligensen, är hvarje Bild en bild,
 20 *endast genom att i denna mångfald af bestämningar vara till andra Bilder refererad. Denna Relation beror af de i Bilden innehållna bestämningar, hvilka åter för sig äro Bilder, under hvilka nämnda, till hvarandra i relation stående, Bilder äro subsumerade, såsom under en gemensam allmän Bild.*

Anm. Bilden är en förknippning af vissa i Åskådningen gifna bestämningar (känнемärken). Såsom tillhörande Intelligensen, emedan den är dennes fria förknippning, har åter Bilden sin Individualitet, är en enskild Bild, genom att skilja sig från andra Intelligensens Bilder. Den förutsätter således dessa och står till dem i
 30 *Relation, genom sjelfva de bestämningar, som utgöra dess Innehåll, hvilka således äfven äro förutsatta, hvar för sig ytterligare innehålla mångfaldiga bestämningar och sjelfva constituera nya Bilder.*

§. 30.

Hvarje Bild är således denna Bild icke genom att till en Åskådning refereras, utan genom den förutsatta Oändlighet af Bilder, som utgör sjelfva Intelligensen. Intelligensen är sålunda fri production af de Bilder, hvilka uttrycka Åskådningen, frambringar dem ur sitt eget inre. Den är som
 40 *sådan 2) Productiv Inbildningskraft, och dess Bilder äro Symboler.*

*Anm. Först här är för Intelligensen utveckladt, hvad redan för vår betraktelse (§. 27) var gifvet, att nämligen Intelligensen sjelf är den Totalitet och Oändlighet, hvaraf Åskådningen, utom den uttryckta Bilden, utgöres. Den productiva Inbildningskraften benämnes äfven *Phantasi*, *Symboliserande*, *Allegoriserande Inbildning*. Det är öfverflödigt att anmärka: att, om också all skön konst hos konstnären förutsätter *Phantasi*, sjelfva konsten icke är en blott den Subjectiva Andens Symbolik, utan innehar sin egen ståndpunkt i Andens utveckling, såsom en manifestation, icke blott af Subjectiva hugskott, utan af det Allmänna Förnuftet.*
 50

§. 31.

Intelligensen, hvilken sålunda vet sig såsom Totalitet af Föreställningar och sjelf ur sitt inre Producera dem, har derigenom befriat sig från Åskådningen såsom en förutsatt, förefunnen bestämning, och visat sig sjelf vara det enda förutsatta, hvarigenom också Åskådningen är, hvad

den är. Sjelfva Åskådningen är sålunda product, och Intelligensen, såsom Åskådningen producerande, är 3) *Betecknande Inbildningskraft*. Dess *Tecken är en Åskådning*, men hvilken icke i sig har sin objectivitet, utan betecknar en Intelligensens Föreställning, så att *Intelligensen gifver densamma all dess Betydelse*. Detta tecken såsom Intelligensens egen production är *Tonen, Språket*.

Anm. Bild, Symbol och Tecken äro bestämdt skilda yttringar af Intelligensens frihet. En Bild är en mer eller mindre med Saken, Åskådningens Innehåll, öfverensstämmande och lik föreställning. Symbolen har äfvenså en yttre likhet i relationer med den föreställning, hvilken densamma betecknar; t. ex. Cirkelns periferi, såsom en linie utan början och slut, symbol af Evigheten, en Oändlig Tid. Men Tecknet är en Intelligensens fria product, har ingen likhet med det betecknade och gäller endast i enlighet med Intelligensens fria bestämning. Detta tecken kan nu vara hvilken sinnlig enskildhet som helst, således en förefunnen Åskådning, uti hvilken Intelligensen likasom inlägger all dess betydelse. Men, då den Betecknande Inbildningskraften väsendtligen innehåller, att äfven sjelfva Åskådningen är Andens fria product, så är endast den articulerade Tonen, jemte den dermed förbundna gesten och mimiken, ett sådant fritt produceradt tecken. Hieroglyphen och bokstafsskriften äro en sednare yttring af denna Intelligensens frihet, och äro tecken för tecken, för Tonerna. För öfrigt är frågan: hvarföre tonspråket är tecknet för Intelligensens fria föreställningar, liktydig med den, hvarföre ögat ser, och örat hör. Intelligensen är Sjal och såsom sådan kroppsligen skild från så väl den medvetlösa Naturen som från andra individuela Intelligenser, och, likasom den genom de yttre Sinnena förhåller sig till Naturen, förhåller den sig äfven genom dessa till andra Intelligenser; men till den förra, den medvetlösa, ofria naturen, är dess förhållande äfven ofritt, passivt, till de sednare, den fria sjelfmedvetna Anden, förhåller den sig genom ett fritt medium, såsom Andens egen production, genom Språket.

c) Minnet.

§. 32.

Inbildningskraftens förknippning af en Åskådning och dess betydelse uti ett Tecken är enskild production, en alstring af flera särskilda Tecken. Men Intelligensen är negation af, den allmänna Grunden för dessa särskilda Inbildningskraftens productioner. Den vet derföre denna förknippning såsom *sin*, och innehåller den i sig såsom ett allmänt, förblifvande tecken — *Namnet*. Intelligensen är sålunda inom sig en mångfald af Namn, uti hvilka Åskådningen och dess Betydelse äro förbundna, och uti hvilka Intelligensen är för sig Objectiv. *Såsom bibehållande och fritt framkallande Namnet, är Intelligensen Minne*.

Anm. Det har i alla tider varit ett bland Psychologiens svåraste problem, att i serien af andeliga förmögenheter anvisa Minnet dess rätta plats. Sådant det här framgått, skiljer Minnet sig ifrån den Reproductiva Inbildningskraften derigenom, att denna är Reproduction af Bilder, då åter Minnet är Reproduction af Ord. Dessa äro väl genom Jagets fria verksamhet framkallade, men hafva tillika sinsimellan ett nödvändigt sammanhang, då deremot Bilderna äro mer godtyckliga productioner, och deras sammanhang likaså ett tillfälligt. Inbildningskraften är också derföre en subjectivt friare verksamhet än Minnet. Om Minnets Reproduktioner gäller den *associatio idearum*, hvilken man vanligen gjort till Lag för Inbildningskraften.

ten, ehuru de anförda Lagarne äro motsatsen af Lagar, tillfälliga och hvarandra motsägende yrkanden. De Lagar, Minnet följer, äro Tankens, det förståndiga eller förnuftiga sammanhanget hos det i Minnet bibehållna och framkallade.

§. 33.

Intelligensen har uti Namnet Saken, så att för densamma, såsom reproducerande, framkallande Namnet, hvarken Åskådning eller Bild äro nödvändiga, utan i och med Namnet vet Intelligensen Saken. Intelligensen inlägger icke i det reproducerade Namnet någon betydelse, utan blir, genom vanans magt, genom att reproducera Namnet, en verld af Namn, Ord, hvilka, likasom mekaniskt ordnade vid hvarandra, utgöra Intelligensens innehåll. Detta är det *mechaniska* Minnet.

Anm. Allt vetande är äfven minnesvetande, och är endast så vida sannt veta, som det i minnet bibehålles. Men Vetandet, då det är blott mekaniskt minnesvetande, anses med rätta för en död kunskap. Ty det är på det sättet så att säga utom Intelligensens magt, ett dödt aggregat. Men härigenom har äfven Intelligensen själf öfvergått, eller utgått i en oberoende Objectivitet, hvilken den tillika vet såsom sitt eget Jag, och hvars i sig förnuftiga sammanhang utgör själfva Intelligensen såsom Tankande. Se följ. §.

§. 34.

Men Namnet är i sig en mångfald af bestämningar, genom hvilka det sammanhänger med andra Namn. Å ena sidan vet derför Intelligensen Namnen, Orden, vara sin fria skapelse, å den andra har dess abstracta Subjectivitet blifvit upphäfvnen, så att *Intelligensen är bunden af Ordets magt*, af dettas *nödvändiga sammanhang*. Ordet har icke utom sig ett Subject, hvilket gifve detsamma dess Betydelse, utan det Tydande Subjectet är samma nödvändiga sammanhang, som Ordet, Objectet. Detta är derför sann Objectivitet, likasom Subjectet i sin sanning. Intelligensen, sålunda utvecklad, är Tankande Intelligens.

Anm. Intelligensen är, såsom Föreställande, befriad från den förutsättning, densamma, såsom Åskådande Intelligens, innehåller. Uti Åskådningen äro nämligen Intelligensens bestämningar förefunna, gifna bestämningar, och Intelligensen själf är endast totaliteten af de gifna bestämningarna. Såsom Föreställande vet Intelligensen bestämningarna vara sina egna Productioner, men skiljer sig derför inom sig uti ett reproducerande, betecknande, tydande Subject och ett Object, hvilket Intelligensen producerar, betecknar och tyder. Denna Dualism inom Intelligensen framstår tydligast i den betecknande Inbildningskraften, uti hvilken tecknet, den producerade Åskådningen, i sig är ett Object, hvilket Intelligensen tyder och derigenom gör till ett förnuftigt Object. Men i Minnet har Intelligensen själf utgått i Objectet, blifvit ett innehåll af Vetande, hvilket i sig har sin betydelse; så, att Intelligensen, såsom tydande, är öfvergången från den ena bestämningen till den andra, men i denna öfvergång tillika är af bestämningarna bunden, emedan öfvergången är ett i hvarje bestämning gifvet förnuftigt sammanhang. Detta är Minnets betydelse såsom öfvergångsmoment från Föreställning till Tanke. Ty såsom Tankande är Intelligensen af Ordet bunden, är endast fortgång i Ord, i enlighet med det i Ordet gifna förnuftiga sammanhanget. Föreställningens ståndpunkt är Godtyckets, Tankandets är den förnuftiga Frihetens. Intelligensens utveckling såsom Tankande är en fortgång till insigt deri, att den Nödvändighet, af

hvilken Tanken, såsom fortgång i Ord, är bunden, är Intelligensens sanna frihet.

C. Den Tänkande Intelligensen.

§. 35.

Anden, såsom Tänkande, är den i bestämningen immanenta, lefvande Tanken. Såsom Subject, Subjectiv, Tänkande Ande, Intelligens, är Anden *En Tänkande (cogitans)* och *har* tankar; men dess Tänka är bestämningens, den bestämda Tankens, immanenta utveckling. Tanken är sålunda å ena sidan Intelligensens fria görande, men innehåller å den andra sin egen nödvändiga utveckling. Sjelfva denna Nödvändighet är Tankens frihet, ty den är dess Förnuftighet. Intelligensen, såsom Tänkande, Vetande, är sjelfva Processen att fatta Bestämningen såsom Allmän och Nödvändig, eller, som är detsamma, att, med upphäfvande af den Abstracta Subjectiviteten, göra Tänkandet Allmängiltigt och Förnuftigt.

Anm. Det fordras icke mycken besinning för att finna, att ett godtyckligt förfarande i Tankens värld, det Subjectiva menandet, icke kan vara ett verk af den förnuftiga Andens sanna frihet. Ett sådant förfarande stämplas också därför såsom hugskott, bizarreri o. s. v., och man fordrar en utveckling och uppfattning, hvilken ligger i sakens natur, är objectivt gällande, icke en blott Subjectiv åsigt, ett tycke. Då åter hvarje Sak endast är, hvad den är för tanken, inses, att denna Objectivitet endast finnes i den bestämda Tanken och dess uttryck, Ordet. Det Tänkande Subjectets sanna frihet är därför att underkasta sig Tankens tukt, Ordets magt. Ty Ordet är icke, hvad det Subjectiva menandet derom behagar säga, ett *tomt* Ord, utan innefattar all förnuftighet, allt menskligt Veta. Derigenom åter, att Ordet är tradition, en den Tänkandes, Mensklighetens, fria production, är Andens Frihet icke genom Ordets magt tillintetgjord, utan är och lefver i Ordet, hvilket äfvenså endast hos det Tänkande Subjectet, i den fria Intelligensen, har sin existens, sin tillvaro.

§. 36.

Den Tänkande Intelligensen är omedelbart a) *Förstånd*: uppfattning af bestämningen såsom Abstract och fortgång i Abstractioner. Denna uppfattning är *Analytisk*, en upplösning af bestämningen i den mångfald af bestämningar, densamma innehåller, och derigenom fortgång till allt mer Abstracta bestämningar, hvilka fattas utgöra de omedelbara bestämningarnas Identitet och Åtskilnad.

Anm. Då Intelligensen är fortgång från bestämning till bestämning, men tillika såsom Tänkande är fortgång, process af bestämningar, hvilka i sig hafva ett förnuftigt sammanhang, så utgör sjelfva detta förnuftiga sammanhang Intelligensens utveckling. Hvarje bestämning är nu, hvad den är, genom detta sitt sammanhang med andra bestämningar, och Intelligensen är denna fortgång genom att fatta bestämningarnas Identitet, deras samband och föreningspunkter. Denna Analys af den gifna bestämningen är endast Abstract, uppfattning af dess Abstract Allmänna karakter, med förbigående af, abstraction ifrån, de oändliga bestämningar (kännemärken), den gifna bestämningen innehåller, just *emedan bestämningarne äro omedelbart gifna*, från hvarandra skilda bestämningar, och deras Analys är en uppfattning af deras Identitet, inbördes sammanhang. I och med denna bestämningarnas Identitet är äfven Åtskilnaden

gifven; men äfven denna är endast den Abstracta Identitet, som tillkommer vissa bestämningar, men icke andra.

§. 37.

Men, då den notion, hvilken uttrycker bestämningarnas abstracta Identitet, i afseende å dessa är en Allmän bestämning, är Intelligensen b) *Omdöme*: Subsumtion af de gifna, omedelbara bestämningarna, under en allmän notion, hvilken såsom prædicat, Definition, uttrycker dessas Qualitet, Egenskap, Allmänna Natur o. s. v. Intelligensen fattar sålunda den gifna bestämningen såsom enskild emot den flera bestämningar tillkommande Identitet, som utgör dessas allmänna, förnuftiga sammanhang, och subordinerar den gifna bestämningen under denna Allmänhet. Den Allmänna Notionen är i Omdömet prædicat, hvarunder den omedelbara Bestämningen, Subjectet, subsumeras, med den betydelse, att detta endast är, hvad prædicatet derom utsäger, endast har sin betydelse af det förnuftiga sammanhang med andra bestämningar, som prædicatet utvisar. Denna uppfattning är *Synthetisk*.

Anm. Förståndets Abstracta förfarande, att i bestämningarna uppfatta deras Identitet, förer till nya bestämningar, hvilka endast i den mån uttrycka de omedelbara bestämningarnas förnuftiga sammanhang, i hvilken de innefatta dessas nödvändiga, ifrån dem oskiljaktiga, Natur och Väsande. Att de Allmänna notioner, hvilka uttrycka denna Identitet, åter äro bestämda Tankar, bestämningar, och således ett förnuftigt sammanhang emellan dessa och de omedelbara bestämningarna erfordras, leder dertill, att Intelligensen under de förra såsom Väsentliga subsumerar och inbegriper de sednare. Den vidare utvecklingen af Tankens gång härvid tillhör Logiken. Det väsentliga i Intelligensens utveckling såsom Omdöme beror derpå, att hvarje prædicat icke motsvarar det gifna Subjectet, utan å ena sidan innefattar mera, än detta, å den andra icke om Subjectet utsäger allt, hvad detta är.

§. 38.

Men, då de Allmänna Notioner, hvilka uttrycka bestämningarnas allmänna natur, sjelfva äro bestämda Tankar, nya bestämningar och således både sinsimellan och med de omedelbara bestämningarna äga ett förnuftigt sammanhang, fortgår Intelligensen till bestämningar, genom hvilka detta samband uttryckes och bevisas, till *Slutledning*, samt är sålunda c) *Formelt Förnuft*. Det är klart, att detta Bevisande kan i oändlighet fortgå, och att hvarje förmedlande bestämning åter fordrar nya bestämningar, genom hvilka den förmedlas med de båda Extremer, hvilkas förmedling den sjelf utgör. Det enda förnuftiga i denna bevisning är således den allmänna insigt, att bestämningarne *ömsesidigt* förmedla hvarandra; att således, likasom det Enskilda genom det Särskilda är förmedladt med det Allmänna, så äfven det Allmänna och Särskilda i det Enskilda har sin förmedling.

Anm. Tankens utveckling, så väl Omdömet som Förnuftets, är såsom en fortgång i bestämningar likväl icke en fortgång i dessa såsom blotta Abstractioner. Redan Omdömet innehåller, att prædicatet i och för sig tillkommer Subjectet, till detta står i ett nödvändigt förhållande, hvilket nödvändiga sammanhang i Slutledningen bevises. Det finnes likväl lätt, att icke all bestämning är af samma natur, att vissa bestämningar, t. ex. färg, figur, nyttighet, behag m. m., såsom prædicater äro af en mindre väsentlighet, än andra, t. ex. Slägtsbestämningar, och ännu mer sådana allmänna bestämningar som Förnuftighet, Sanning, Rätt o. s. v. Logiken innehåller ut-

vecklingen af dessa prædicaters sammanhang och visar Tankens fortgång ifrån de mer abstracta till de concretare bestämningarna. Ut i dessa framträder nu tydligast den i §. nämnda inbördes förmedling, som utgör bevisets nödvändighet. Så är t. ex. det Rätta, hvilket såsom Allmänt (allmän vilja) är positiv Rätt, Samhälle, med det enskilda Subjectet förmedladt, har i detta sin Exsistens såsom Pligt, genom dess particulära behof, hvilkas uppfyllande Samhället garanterar, dess ställning i Samhället; likasom Samhället, det Allmänna, är en mångfald af särskilda Rättigheter, genom att såsom sådana i det enskilda Subjectets verksamhet framträda, och dessa särskilda Rättigheter endast uti Samhället, genom detta förmedlade, kunna förverkligas och af den Enskilde tillgodonjutas. Sålunda har äfven det Allmänna Förnuftet, såsom Vetande, sin exsistens i det tänkande Subjectet såsom en del af detta Förnuft, och Subjectet är förnuftigt, derigenom att dess mått af Vetande är med det Allmänna Förnuftet öfverensstämmande, i sig är Allmänt Förnuft.

10

§. 39.

Genom detta Tänkandets Resultat, den Tänkande Intelligensens utveckling, är 1:o Bestämningarnas förnuftighet, objectiva och förnuftiga sammanhang, för Intelligensen Objectiverad; men 2:o Vet Intelligensen derigenom dessas Objectivitet och förnuftighet vara dess egen fria Product, den Tänkandes egna positioner, vet sig sålunda såsom Frihet, Sjelfbestämning, är Verkande Ande.

20

Anm. Ehuru Intelligensen såsom Tänkande är ett gifvet Innehåll af bestämningar, och vet dessa Bestämningar i sig vara ett af den Tänkandes Subjectivitet oberoende sammanhang, samt såsom Förstånd är den formela verksamheten af dessa bestämningars analytisering och förknippning; så är sjelfva Resultatet af denna verksamhet densamma motsatt, emedan den nödvändighet, hvartill Tanken under densamma fortgår, är Intelligensens egen position. Ut i Omödet är nämligen sjelfva den Tänkande det Subjectet och prædicatet sammanhållande, likasom ett inre, bakom eller inom sjelfva bestämningarna, dessas nödvändiga sammanhang utgörande band. Ut i Slutledningen framträder detta inre band i förmedlingen (*Terminus medius*), beviset, och, då i sin sanning hvarje Term i Slutledningen är den förmedlande, är sjelfva det Tänkande Subjectet för sig manifesteradt såsom det bestämmande, såsom det, hvarigenom de gifna bestämningarne hafva ett nödvändigt sammanhang, äro ett förnuftigt innehåll. Så är allt vetande, tänkt utom Subjectets förnuftiga uppfattning, en tom, bestämningslös abstraction. Ty vetandet är Veta, ett bestämdt vetande, endast genom det förnuftiga sammanhanget mellan vetandets bestämningar, och har detta förnuftiga sammanhang endast uti det existerande förnuftet, det tänkande Subjectet.

30

40

2. Den Viljande Anden.

§. 40.

Den Subjectiva Anden, hvilken vet sig vara bestämmande, och dessa bestämningar vara en förnuftig verklighet, är *Viljande, Vilja*.

Anm. Såsom ofvan blifvit nämdt, kunna icke Veta och Vilja sålunda skiljas, att Anden vore endast den ena eller den andra af dessa bestämningar. Tvärtom är så väl Vetandet sjelfbestämning, som Viljandet ett förnuftigt Veta. Det är också därför först såsom förnuftigt Veta den Subjectiva Anden *vet sig vara Viljande*, sjelfbestämning; likasom Viljan endast såsom Tänkande, förnuftig vilja, är

50

sann sjelfbestämning, fri Vilja. — Då nu Intelligensen, såsom formelt förnuft, förnuftigt tänkande, vet sig vara en fortgång af förnuftiga bestämda tankar, så att dessa så väl utgöra den Subjectiva Anden, som i sig utgöra ett förnuftigt sammanhang, en förnuftig verld; vet han i dem sin frihet och är i dem, endast på sig hänförd, såsom *det* i dessa bestämningar immanenta, bestämmande förnuftet. Ty, såsom Namn, Ord, är vetandets innehåll Intelligensens eget verk; men, då åter ordet är, hvad det är, endast genom sin förnuftighet, sitt förnuftiga sammanhang inom sig (såsom definition, bevis), så är Intelligensens verksamhet i Ordet endast denna ordets förnuftighet, hvarigenom detsamma är ett Vetande, d. ä. Intelligensen, såsom förnuftig, är sjelfva vetandets innehåll, och detta är Innehåll genom den förnuftiga form, detsamma såsom Intelligent äger.

A. Den Praktiska Känslan.

§. 41.

Viljan är omedelbart *Praktisk känsla*: den Subjectiva Andens omedelbara medvetande af sin Frihet, sitt Jag, såsom Sjelfbestämning, bestämmande Individuum. Den praktiska känslan är icke abstraction från allt Innehåll. Anden har såsom praktisk känsla ett innehåll af förnuftiga bestämningar, uti hvilka den lefver och rör sig, men vet icke sig skiljd ifrån detta Innehåll; utan dessa bestämningar äro omedelbara drifter och begär, ifrån hvilka Anden icke skiljer sitt Jag. Anden är sålunda, i den praktiska känslan, vid hvarje nu endast en drift, ett begär, behof.

Anm. Hvad som blifvit sagdt om Veta och Vilja i allmänhet, gäller äfven om dessas särskilda ståndpunkter. Så sammanfaller den praktiska känslan med åskådningen. Men i Åskådningen har den Subjectiva Anden en mångfald af bestämningar, ett innehåll, uti hvilket Anden såsom Vetande är försänkt; då åter Anden såsom praktisk känsla är samma innehåll såsom Begär, såsom den allmänna fordran på detta Innehålls Objectivering, på dess uttalande och förverkligande. Den omedelbara Enhet med bestämningen, till hvilken den Subjectiva Anden i den Praktiska känslan återgått, är Resultat af dess utveckling såsom Intelligens. Ty såsom förnuftigt tänkande vet Intelligensen Innehållets utveckling vara Intelligensens egen, skiljer icke mellan sig och sitt innehåll.

§. 42.

Men såsom denna mångfald af drifter och begär är den Viljande Anden endast det Allmänna *Skola* (fordran) af deras tillfredsställande; och, då hvarje begär framträder med samma Rätt, är samma fordran på att tillfredsställas, är den *Praktiska Känslan* en vexlande *Känsla af Lust och Olust*, af hvarandra utträngande, uppfyllda och ouppfyllda begär.

Anm. Känslö-förmågan plär upptagas såsom en af menskliga Själens förmågor, jemte Kunskaps- och Begär-förmågan. Dessa trenne, med en mängd hvar och en af dem underordnade förmögenheter, uppfattas då utan allt sammanhang med hvarandra. Hvarföre äfven särskilda Känslor och Begär, huru godtyckligt de än må definieras, lika litet kunna bestämmas, bestämdt åtskiljas, som det ofta är svårt att inse, hvarföre en bestämning kallas känsla, en annan begär. Såsom här blifvit utreddt, är Känslan den Subjectiva Andens omedelbara så väl Vetande som Viljande. Dess innehåll är derföre detsamma, som Vetandets och Viljandets, ehuru Anden på Känslans ståndpunkt icke fattar detta såsom innehåll och ifrån detsamma skiljer sitt Jag. Anden vet och vill detta innehåll såsom en enkel, enskild

känsla, men utan att skilja denna, såsom bestämd, ifrån hvarje annan känsla. Den vet densamma endast såsom ett *Detta*, *Nu*, och vill den såsom ett *Detta Skola*, *denna Lust* eller *denna Olust*, är Begäret att bibehålla eller upphäfva, Realisera eller Negera den gifna bestämningen. För öfrigt inses, att Lust och Olust i sjelfva verket båda äro en fordran på tillfredsställandet af ett begär, det förra positivt, det sednare negativt. Ty Olust vid en bestämning är Lust till *en Annan*, den förra motsatt.

§. 43.

10

I denna mångfald af begär och drifter, utaf hvilka intet begär, ingen drift är rådande, är den Subjectiva Anden endast den allmänna driften att tillfredsställa dem. Den fattar sig såsom det i mångfalden förblifvande, Allmänna, och tillika, såsom sådan, i *ett begär*, *en särskild drift*, manifesterad, existerande. Denna uppfattning är Subjectets *Beslut*, dess utgående i *ett Begär*, uti hvilket den Subjectiva Anden framträder såsom Subject, Viljande Individuum.

Anm. I den praktiska känslan är den Subjectiva Anden endast det Allmänna Skola, Vilja i Allmänhet. Först, då den fixerar sig såsom *ett*, ifrån andra särskildt, begär, är den ett Subject, en Viljande, emot andra viljande Individer. Likaså står människan, först då hon uttalar sig såsom ett bestämdt Veta eller utgår i en bestämd handling, i Relation till andra människor, såsom förnuftiga, Vetande och Viljande Subjecter. Här är likväl ännu icke fråga om den yttre handlingen, utan om den Subjectiva Andens bestämning inom sig, dess förhållande till begäret såsom dess egen inre, immanenta bestämning.

20

B. Begäret.

§. 44.

30

Begäret är Viljan uti en bestämning. Denna bestämning kan vara icke blott ett naturligt, sinnligt begär, utan hvilket den Subjectiva Andens innehåll som helst. Ty det är öfver hufvud, såsom ett begär, en bestämd föreställning, hvilken Subjectet från andra bestämningar särskiljer. Den Subjectiva Anden vet Begäret vara *sin* bestämning. Men, då den tillika, såsom Viljande, har sin Subjectivitet i detta bestämda Begär, är Viljan *Lidelse*, *Passion*.

Anm. Uppräknandet af de särskilda begären och uppvisandet af deras inbördes sammanhang vore, på denna ståndpunkt, det Abstracta förfarande, hvilket ofta af Psychologer blifvit följdt, och enligt hvilket det ena begäret endast blir den abstracta Negationen eller en obestämd grad af det andra, samt deras antal kan förökas till en Oändlighet af Qualitativa och Quantitativa nuancer. Begäret är väl i allmänhet det förnuftiga, men i en oförnuftig form, hvarföre det också benämnas *blindt* begär och är *Passion*. I sin förnuftiga form, framträder det först på den förnuftiga Viljans ståndpunkt, och denna är den Objectiva Andens. På denna är begäret Pligt, Afsigt, Föresats, och kan, endast såsom sådant, till sitt innehåll komma i betraktande. Nästföljande §. utvisar också, hvarföre här hvarje bestämning af begärets innehåll och särskilda beskaffenhet måste blifva godtycklig, emedan nämligen hvarje begär i sig är en mångfald af bestämningar.

40

50

§. 45.

Men det särskilda Begäret innefattar en mångfald af bestämningar, så att

det har en mångfald af sätt och vis för sitt tillfredsställande och derigenom sonderfaller i en mångfald af särskilda Begär. Subjectet är nu Negationen af dessa skilda Begär, är vid det ena, bestämda Begäret icke bundet, utan blotta Möjligheten af det ena eller andra Begäret. Det kan, såsom denna Möjlighet, förverkliga sig och framträda i ett Begär, men likaså i ett annat. Såsom sådant vet den Subjectiva Anden sig vara *fritt* bestämmande öfver Begären, såsom *sitt* innehåll, och är *Fri Vilja*.

10 *Anm.* I denna den Subjectiva Andens öfvergång framstår för oss Identiteten af Vilja och Veta, emedan Subjectet endast såsom föreställande, genom att i dess bestämningar uppfatta det särskilda begäret, vet sig såsom Frihet, Begäret bestämmande fri Vilja. I det följande skall visas, huru Subjectet är Frihet endast genom att för sig vara denna Identitet, genom att för sig vara tänkande, förnuftig Vilja, d. ä. genom att hafva till sin bestämning ett förnuftigt innehåll, ett innehåll, som endast *är* genom sin förnuftiga Form. Den Praktiska känslan är samma möjlighet af bestämda begär, hvilken här framgått såsom Fri Vilja; men den är denna Allmänhet och möjlighet i omedelbar Enhet med det bestämda, existerande, Begäret. Först i det särskilda begäret, såsom ett bestämdt innehåll, 20 framgår detta moment af Allmänhet emot det bestämda begäret, Bestämningen, och är möjlighet emot bestämningen, såsom en manifestation af denna möjlighet, såsom *en* bestämning bland den *oändlighet* af bestämningar, hvilken möjligheten innebär.

C. Den Fria Viljan.

a) Den Abstracta Friheten.

§. 46.

Den Fria Viljan är omedelbart a) *Abstract Frihet: den fria möjligheten, att i bestämning utgå*. Men denna Frihet är blott *Abstract*, 1) *Allmän Vilja*, 30 den tomma Negationen af all Viljans bestämning och Innehåll. Den förutsätter således bestämningen och är genom denna förutsättning sjelf bestämd, *är nödvändigtvis en bestämning*, 2) *Bestämd Vilja*. Men denna bestämning är i sig en mångfald af bestämningar, och Viljan är således icke af den ena bestämningen bunden, utan är Frihet att utgå i den ena eller andra af de gifna bestämningarna, *Subjectiv Vilja*.

40 *Anm.* Den Abstracta Friheten är det bestämningslösa Jaget. Detta åter är endast negation af bestämningen, förutsätter bestämningen såsom det omedelbara — och är af densamma bestämd, har uti den sin förklaring, sin bestämning. Den Fria Viljan är således dessa båda Momenter: Allmänhet och Bestämning, och utgör såsom sådan den Subjectiva Andens Frihet, fria Vilja. Den Subjectiva Anden är icke det bestämnings- och innehållslösa Jaget, utan har tillika sin existens uti en bestämning, ett bestämdt begär. Men likaså förutsätter bestämningen det Abstracta Jaget såsom sin möjlighet, och den Fria Viljan är derföre enheten af dessa båda momenter.

b) Den Subjectiva Viljan.

§. 47.

50 Den Subjectiva Viljan är 1) *Godtycke, fritt Val (Arbitrium) mellan de bestämda Begär, hvilka utgöra dess gifna, nödvändiga innehåll*. Men detta Innehåll, Begäret, har i sig sitt nödvändiga sammanhang, och det ena Begärets tillfredsställande utesluter och upphäfver det andra. Den Subjectiva Friheten är således icke Frihet, emedan den af Begäret är bunden och icke är magten att tillfredsställa alla sina Begär. Den gör derföre

denna totalitet af tillfredsställelse, *Lycksaligheten*, till sitt Ändamål och är blott Process att Realisera detsamma. Men, då denna *Lycksalighet* är en mångfald af de gifna bestämningarna, är densamma såsom Princip för Subjectets Fria Val ett band på dess Frihet.

Anm. Då den Subjectiva Friheten å ena sidan är Fritt val och afgörande, men å den andra sidan endast afgör öfver ett gifvet Innehåll, Begäret; så uppkommer här en strid emellan frihet och nödvändighet, mellan Subjectet såsom fri Allmänhet och detsamma såsom gifven Bestämning. Då nämligen Subjectet såsom Godtycke väljer, är detta val antingen ren *tillfällighet* och således motsatsen af frihet; eller bestämmes Subjectets val af någon viss afsigt, med afseende på ett bestämdt syftemål o. s. v., d. ä. grunden för Subjectets val är en gifven bestämning, och således är dess Frihet af denna bunden. I sjelfva begreppet om den Fria Viljan såsom Godtycke, Frihet att göra och låta, ligger således dess upphäfvande och öfvergång i dess motsats, Nödvändigheten. Godtycket är, i stället för att vara Frihet, den fria Viljan såsom motsägelse. Detta har redan på Sjelfmedvetandets standpunkt, i Jagets förhållande till det yttre Objectet, blifvit visadt. Här framgår denna motsägelse i Subjectets förhållande till sig, till sina egna bestämningar.

10

20

§. 48.

Den Subjectiva Anden sträfvar derföre att fatta detta Innehåll i dess förnuftiga Allmänhet, att subordinera det i Begärens oväsentliga och tillfälliga, och således göra sitt Innehåll Allmänt, af det gifna, omedelbara Begäret oberoende. Den Subjectiva Viljan är sålunda 2) *Reflecterande Vilja*, och dess ändamål är *Lycksaligheten*, såsom tillfredsställandet af det i Begärens Väsentliga, Allmänna.

Anm. Den Reflecterande Viljan innehåller redan ett erkännande af Godtyckets oförenlighet med Viljans Frihet. Ty genom att abstrahera från en del af Viljans innehåll, såsom det oväsentliga, och fatta en annan del af detta Innehåll såsom det väsentliga, hvars tillfredsställande utgör *Lycksaligheten*, befriar väl Subjectet å ena sidan det omedelbara Begäret från dess omedelbarhet och frambringar ett, genom Subjectets frihet (såsom den Reflecterande), förmedlat innehåll; men å andra sidan afsäger sig Subjectet derigenom sitt Godtycke, emedan det icke mer eger fritt val i afseende på den del af innehållet, som utgör det Oväsentliga. Det Väsentliga och Oväsentliga äro på denna standpunkt det Goda och det Ona. Man kan väl nu, emedan det Oväsentliga är det, som bör lemnas och uppoffras, säga: att människan af naturen är *Ond*; men, då äfven det Väsentliga är det i det gifna innehållet immanenta Väsentliga, kan likaså sägas, att människan är af naturen *God*. Närmare fattadt, är sjelfva *Godtycket* det omedelbara, oväsentliga och onda, hvilket i den Reflecterande Viljan upphäfves; men det är *endast Ondt, såsom upphäfvat och Oväsentligt*. Godtyckets handlingar äro blott tillfälliga, försvinnande och för den förnuftiga Verldsordningen oväsentliga. Det heter derföre, att Gud vänder äfven det onda till det bästa.

30

40

50

§. 49.

Äfven den Reflecterande Viljan innehåller den Subjectiva Viljans tvänne momenter: *Friheten*, emedan Reflexions-processen, uppfattandet af det i Viljans innehåll Väsentliga, är Subjectets *eget* görande, och *Nödvändigheten*, emedan det Väsentliga är det, i det bestämda innehållet, i Be-

gäret, gifna Allmänna. Men såsom Reflecterande har den Subjectiva Viljan upphäfvit sin Godtycklighet, och dess Frihet är endast ett bestämmande, af hvad uti Innehållet i sig är det Väsentliga, d. ä. dess Sjelfbestämning är Fri, endast så vida den öfverensstämmer med det i innehållet gifna Allmänna och Förnuftiga. Den Subjectiva Viljan är, såsom sådan, 3) *Tänkande Fri Vilja*.

10 *Anm.* Hvad menniskan uti sin Subjectivitet uppför är endast sjelfva Godtycket såsom Godtycke. Den Tänkande Viljans Innehåll är icke ett nytt, utifrån gifvet, utan finnes redan, likasom i sitt frö, i Begäret. Ty Lycksaligheten såsom Ändamål är omedelbart alla Begär. Men, emedan den såsom sådan är oändlig progress, ett oupphinneligt mål, gör den Reflecterande Viljan det i Begäret Väsentliga till Lycksalighetens innehåll, d. ä. subordinerar det ena Begäret under det andra. Den Tänkande Viljan är insigten deri: att Viljan i denna process att förallmänliga Begäret, gifva detsamma ett Väsentligt, sannt och förnuftigt innehåll, har sin sanna Frihet. Genom att subordinerar det omedelbara Begäret under detta förnuftiga Innehåll, subordinerar Subjectet tillika sitt Godtycke, det fria valet mellan de omedelbara Begären. Men derigenom upphäfves endast 20 den motsägelse, hvilken Godtycket innebär.

c) Den Förnuftiga Viljan.
§. 50.

Men den *Tänkande Subjectiva Viljan* innehåller endast en fordran uppå Innehållets Förnuftighet och dess Identitet med Subjectets Frihet. Den är således Processen att verkliggöra denna fordran, det är: att utveckla innehållet till ett System af Förnuftiga bestämningar, och tillika i dessa bestämningar hafva sin Frihet. Denna utveckling är *det Rätta*, och Viljan, sålunda utvecklad, är 4) *Förnuftig Fri Vilja, Personlighet*.

30 *Anm.* Redan såsom omedelbart Begär är Subjectet Vilja, men vilja såsom drift, det Allmänna Skola. Godtycket, den Subjectiva Viljan, är därför, såsom val emellan Begären, ett Viljans förhållande till sig sjelf. Men den Subjectiva Viljan är nödvändigtvis bestämd, ett Begär, och dess förhållande till Begäret är därför det ena Begärets förhållande till det andra. Såsom Tänkande Vilja förhåller sig åter Viljan till det i Begären Förnuftiga och Allmänna, d. ä. till sina egna förnuftiga bestämningar. Men dessas förnuftighet är å ena sidan endast Ändamål, *är* endast genom den Tänkande Viljans (Tankens) fria bestämning; å den andra är den Tänkande Viljan af 40 bestämningarnas inneboende förnuftiga sammanhang bunden, och dess bestämning af Begären, såsom ett gifvet Innehåll, är därför samma Process, som dessas immanenta utveckling. Den Tänkande Viljan har således sitt Vara i dessa förnuftigt utvecklade bestämningar och är, såsom Totalitet af dessa bestämningar, Förnuftig Vilja.

§. 51.

Men den *Subjectiva Anden*, hvilken sålunda är *Enhet af Tänka och Vilja* samt vet sig vara denna Enhet endast såsom ett Innehåll, ett System, af 50 *Förnuftiga Bestämningar*, har derigenom upphäfvit sin Subjectivitet och är *Objectiv Ande*.

SLUT-ANMÄRKNING.

De skilda momenterna i den Subjectiva Andens utveckling framträda väl äfven historiskt i hvarje Individs bildning, så att t. ex. känslans lif föregår Sjelfmedvetandet, detta den förnuftiga viljan o. s. v. Dock är icke här fråga om en sådan bildningens historia, utan, såsom ofvan blifvit sagdt, endast om utvecklingen af Andens begrepp, genom dess skilda, i hvarandra öfvergående, momenter. Denna utveckling består i uppvisandet deraf, huru hvarje af dessa momenter i det följande har sin grund, sin sanning, och, såsom en för sig otillräcklig och ensidig ståndpunkt, af detta förklaras. Hvarje ståndpunkt öfvergår nämligen sålunda i den följande, att den såsom moment i denna får sin rätta betydelse. Så äro så väl Känslans lif som Sjelfmedvetandet, samt det i detta innehållna Medvetandet, momenter hos den tänkande och viljande Anden. Men, likasom hvarje föregående ståndpunkt i den följande såsom moment är upptagen, så innehålls äfven denna i den förra, ehuru blott *potentialiter*, omedvetet och outveckladt. Ty för öfvergången till ett sednare moment finnes endast det föregående, och utvecklingen af hvad detta i sig innebär utgör denna öfvergång. Utvecklingen är därför till sin method dubbel. Ty å ena sidan är hvarje följande notion, under hvilken den Subjectiva Anden uppfattas, en definition på den föregående, ett i denna *innehållet* kännemärke, och å andra sidan är den en *ny*, rikare och concretare notion, än alla de föregående; d. ä. utvecklingens fortgång är å ena sidan Analytisk, å den andra Synthetisk. Öfver allt bör således från allt tidsförhållande imellan de skilda momenterna abstraheras, äfven från Andens ståndpunkt såsom ändlig, phænomenisk, ehuru denna sammanfaller med individens historiska utveckling, och Phænomenologien äfven anticiperar Andens mer utvecklade ståndpunkter, såsom tänkande, viljande och objectiv Ande. Ty den Subjectiva Anden kan endast såsom förnuftigt Sjelfmedvetande fatta sig såsom Ande.

Vi vilja, för att närmare förklara det anförda, i en öfersigt söka sammanhålla Resultaterna i den gjorda framställningen af den Subjectiva Andens natur.

A. *Själ*en är Anden såsom medvetlös, en Andens ståndpunkt, hvilken endast kan fattas såsom lemnad, såsom det moment, genom hvars Negation Anden är Medvetande. — Anden såsom Själf är hvad man ofta benämnt djursjäl, men bör som sådan icke förvexlas med lifvets notion, den organiska lifsprocessen. — Hvarje Medvetandets *actus*, hvarje bestämd föreställning och begär, är denna negation, är ett lemnande, ett upphäfvande af denna människans ståndpunkt såsom djuriskt individuum. Ty i hvarje sådan act fattar hon sig såsom ett Jag, en allmänhet, hvilken sammanhåller och ifrån sitt Vara, såsom denna allmänhet, särskiljer hvarje bestämning. Den nödvändiga öfvergången från denna notion om Anden såsom Själf till Medvetandets notion innehålls redan i sjelfva begreppet Medvetlöshet, emedan detta endast kan fattas i motsats mot Medvetandet, genom att förutsätta detta. Denna öfvergång är också därför sålunda framställd: att Själ, såsom mångfald af känslor, skiljer sig från sig såsom en känsla och likväl i hvarje *nu* är en känsla — såsom mångfald, totalitet, af känslor existerar i en känsla. Sjelfva denna skilnad imellan Själ, såsom *all* känsla och *en* känsla, uti hvilken Själ, likväl är helt och närvarande, utgör öfvergången till Medvetandet; och denna skilnad är en nödvändig förutsättning för Själ, såsom blott *en* känsla, uti hvilken den är medvetlös, emedan den ena känslan är denna ena endast genom att skilja sig ifrån Totaliteten af känslor.

B. *Medvetandet* är den Andens ståndpunkt, uppå hvilken han är näm-

da skilnad imellan sig såsom Totalitet af bestämningar och en bestämning. Medvetandet är derföre tillika Sjelfmedvetande, men ett sjelfmedvetande, uti hvilket Anden, ehuru den vet sig såsom totalitet af bestämningar, exsisterar i en bestämning. Medvetlösheten, Anden såsom Sjal, är i medvetandet icke försvunnen, men, emedan Medvetandet är medvetlöshetens negation, sjelfva den act, uti hvilken Anden ur medvetlösheten framgår, så finnes det Medvetlösa här endast såsom moment, nämligen såsom den Förutsättning, genom hvars negerande Anden är Medvetande, och hvilken, såsom förutsättning, är för Anden yttre, medvetlost yttre Object. Detta: att Andens framgång ur medvetlöshet till medvetande, i en bestämd föreställning, är samma act, som det yttre, medvetlösa Objectets bestämmande, dess uppfattning i en bestämd föreställning och dess negation såsom yttre, utgör hufvudmomentet i läran om Anden såsom medvetande (jmför §. 14 och anm. §. 15). Allt Tänkande och Viljande är denna samma handling, ehuru i Tänkandet den sednare sidan, det förutsatta Objectets bestämmande, uti Viljandet den förra, Andens framgång i bestämning, förnämligast framträder. Men uti Viljandet, likasom i Tänkandet, innehållas båda dessa sidor. Ty genom den bestämningslösa viljans framträdande i en bestämd handling bestämmes likaså det bestämningslösa Objectet. Sålunda återfinnes Medvetandet äfven på Andens mer utvecklade ståndpunkter, och insigten i denna Medvetandets sanna natur utgör dess öfvergång i Sjelfmedvetande. Ty det yttre Objectet upphör att vara en för Anden yttre förutsättning, derigenom att Anden, såsom Tänkandets process, är sin egen förutsättning och således äfven förutsättning för det negerade Objectets Vara, emedan detta endast *är* genom att negeras. Frågar man således: finnes då intet yttre Object, ingen Materie? så svaras: Jo; men det yttre Objectet finnes endast såsom lemnadt, negeradt, i Medvetandet upptaget, och är såsom sådant en bestämd föreställning, tanke. Äfven i det sinnliga Medvetandet är Objectet, såsom för sinnes-organerna, för kroppen, yttre, upphäfvat genom Själens allestädes-närvaro i kroppen, derigenom att Själens är verklig Sjal. — Likaså finnes det Tänkande och Viljande Jaget endast såsom bestämd tanke, bestämdt begär, och är deremot såsom abstract förmåga att tänka och vilja den förutsatta, men negerade bestämningslöshet, i hvars negation och öfvergång i bestämning tänkandet och viljandet består.

C. Den Subjectiva Anden är *Ande* endast såsom Sjelfmedvetande, såsom blott på sig hänförd. Den är dock icke abstract, subjectivt Sjelfmedvetande, utan förnuftigt Sjelfmedvetande, såsom Process af ett förnuftigt innehåll, af Andens egna bestämningar. Detta förnuftiga Sjelfmedvetande är enhet af det subjectiva och objectiva Sjelfmedvetandet, emedan Jaget i detsamma vet sig vara ett innehåll af bestämningar (dessas Process och utveckling), hvilka så väl äro dess egna som objectivt gällande, det allmänna Sjelfmedvetandets. På denna ståndpunkt är Åskådningen, dess försunkenhet i sig sjelf, sitt innehåll, den bestämnings- och *medvetlöshet*, ur hvilken han framgår såsom bestämd föreställning (bild), men om hvilken, såsom ett lemnadt negeradt moment, Anden har den visshet, att densamma innehåller all föreställningens och tankens rikedom af bestämningar. Ty dess innehåll är här Andens eget, och för densamma finnes intet *Yttre*, hvarifrån ett nytt innehåll i dess medvetande kunde upptagas. Medvetandet har åter här den betydelse, att Anden, såsom en allmän föreställning (bild, symbol), förhåller sig till sig sjelf såsom Åskådningens innehåll, en enskild känsla. Objectet, såsom yttre föremål, är här i Anden upptaget, och är uti namnet ordet, hvad det är i sin sanning, för den Subjectiva Anden såsom *Ande*, ett med detta sammanfallande innehåll.

Ty *hvad helst* om det yttre objectet *må sägas*, äfven att det är *det Out-sägliga*, är ett sagdt, ett ord, namn, en bestämd tanke.

Öfver allt i Läran om den Subjectiva Anden är hvarje Andra moment Reflexions-moment, ehuru Andens Reflexion på sig ur *dess egna* bestämningar, icke ifrån det yttre objectet. Det hufvudsakligaste i den Subjectiva Andens utveckling såsom Ande är dennas öfvergång ifrån Minne till Tanke och ifrån Tänka till Vilja. Den verld af outvecklade bestämningar, Intelligensen såsom Åskådning är, är för densamma såsom Minne en mångfald af Namn, hvilka ifrån hvarandra skiljas genom den betydelse, de ega, enligt det vanliga uttrycket: beteckna skilda saker. Men det ena betecknade skiljes ifrån det andra, endast genom hvad Intelligensen om dessa vet, d. ä. genom det sätt och vis, på hvilket den Subjectiva Anden i Namnet vet dem, och således genom sjelfva namnens ömsesidiga förhållande till hvarandra. Detta förhållande, namnets Definition, är åter ett nytt namn, och utredningen af detsamma är sålunda en fortgång från ord till ord, från definition till definition. Uti en sådan utredning består Tankandet. Tankandet förutsättes således af Minnet. Ty Minnets innehåll äro skilda ord, och dessas åtskilnad är tankens verk. Ordet är för Individen ett arf, uti hvars förökande och förädlande den vetenskapliga culturen består, och som sålunda under culturens fortgång genom Tankens verksamhet producerats. Men ordets mottagande af Individen förutsätter äfven en Tankens verksamhet hos denna sjelf, en Efter-Tanke, hvarigenom Ordet först är *ett*, från alla andra *särskildt ord*. Eftertanken är af ordet bunden, och detta utgör dess sträfvande till allmängiltighet och förnuftighet i ordets utredning, i definition. Men häri innehålles äfven, att denna förnuftighet är Andens fria position, att den endast är förnuftig genom att af Eftertanken definieras och bevisas, samt härigenom för all Tanke göras gällande. I den strängare *logiska* öfvergången är detta derigenom uttryckt, att Medeltermen i hvarje Slutledning är en nödvändig förutsättning för För- och Eftertermens betydelse, att dessa genom den förra förbindas, samt sålunda i allmänhet förutsätta beviset, Eftertanken, Andens fria verksamhet. Likasom Medeltermens nödvändiga sammanhang, med endera af de öfriga termerna, endast genom den andra är förmedladt, bevisadt, för sin betydelse förutsätter dessa; så att äfven de äro Tankens verk, definitioner, bevis. Häruti är Anden för sig objectiv såsom Fri Ande, har uttalat sin Frihet. Ty här sammanfalla åter Subjectivitet och Objectivitet, den Subjectiva Anden, såsom Intelligens och dess gifna innehåll (bildningen), med den betydelse, att Anden endast i denna enhet har sin Frihet.

Först här framgår derföre den Subjectiva Andens notion om sig såsom fri Vilja, ehuru densamma, för vår betraktelse, redan yttrat sig i alla Intelligensens functioner. Den Viljande Andens utveckling består i dess nödvändiga fortgång till tänkande, förnuftig Vilja. Såsom sådan är den Subjectiva Anden hvad den är i sin sanning, nämligen ett Innehåll af förnuftiga bestämningar, d. ä. processen af dessas realiserande, icke såsom Subjectiva, godtyckliga, utan såsom ett existerande allmänt Förnuft, Objectivitet. Här är den Subjectiva Anden Själ: emedan hvarje den förnuftiga Viljans yttring är ett upphäfvande af begäret såsom omedelbar, sinnlig drift, såsom känsla; Medvetande: emedan han i hvarje *nu* är en bestämning, en viljans förnuftiga yttring; Sjelfmedvetande: emedan han i hvarje sådan yttring vet sin Frihet och Intelligens, emedan viljans yttringar äro förnuftiga, äro Tankens verk. Sålunda är Förnuftigt-Viljande Ande, Personlighet, den Subjectiva Andens högsta definition, uti hvilken alla de föregående äro upptagna, men hvilken äfven just derföre utgör dess öfvergång till Objectiv Ande.

INNEHÅLL.

	INLEDNING	sid. 144
	DEN SUBJECTIVA ANDEN.	
	FÖRSTA CAPITLET.	
	Om de Ståndpunkter i den Subjectiva Andens utveckling, hvilka föregå den Psychologiska	147
	I. Anthropologi.	
	Vetenskap om den Subjectiva Anden såsom <i>Själ</i>	148
10	II. Phænomenologi.	
	Vetenskap om den Subjectiva Anden såsom <i>Medvetande</i> ...	153
	A. Medvetandet.	
	a) Det Sinnliga Medvetandet	154
	b) Det Föreställande Medvetandet	155
	c) Det Reflaterande Medvetandet	156
	B. Sjelfmedvetandet.	
	a) Det Subjectiva Sjelfmedvetandet	158
	b) Frihet och Nödvändighet	159
	c) Det Objectiva Sjelfmedvetandet	160
20	C. Förnuftet	161

ANDRA CAPITLET.

	III. Psychologi.	
	Vetenskap om den Subjectiva Anden såsom <i>Ande</i>	162
	1. Intelligensen, Den Vetande Anden.	
	A. Den Åskådande Intelligensen	164
	B. Den Föreställande Intelligensen	165
30	a) Den omedelbara Föreställningen	165
	b) Inbildningskraften	166
	c) Minnet	167
	C. Den Tänkande Intelligensen	169
	2. Den Viljande Anden	171
	A. Den Praktiska Känslan	172
	B. Begäret	173
	C. Den Fria Viljan	174
	a) Den abstracta Friheten	174
	b) Den Subjectiva Viljan	174
40	c) Den Förnuftiga Viljan	176
	Slut-Anmärkning	177